

De Schalmey

Tweemaandelijks Tijdschrift voor Orgelbeweging

Nieuwbouw

Restauratie

Jos. LONCKE, broeder & Zonen

EESEN (W.VI.)

**ZIJN ORGELS ZIJN DE
BLIJVENDE RECLAME**

ORGELS

HARMONIUMS

Gerard D'HONDT

Orgelbouwer

HERSELT (Prov. Antw.)

Stemmen -- Herstellen -- Ombouwen

ELECTRISCHE VENTILATOREN

KERK- EN SALONORGELS

volgens electrisch, pneumatisch en mechanisch stelsel

ORGELS

HARMONIUMS

Jules ANNEESSENS - TANGHE en Zoon

ORGELBOUWERS

LEVERAAR VAN ZIJNE HEILIGHEID DEN PAUS

Huis gesticht in 1832

MEENEN (W.-VI.)

DE SCHALMEI

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORGELBEWEGING

REDACTIE EN BEHEER :

Berten DE KEYZER
Tweebruggenstraat, 35, Gent.
Postcheckrekening: 4602.76
TEL. : 177.37

Abonnementsvoorwaarden:

België: 100,— fr.
Nederland: 150,— fr.
Steunabonnement: 300,— fr.

Aandacht! Voor meer eenheid :

alle correspondentie te sturen
naar Redactie en Beheer.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: BERTEN DE KEYZER

ALLEENVERTEGENWOORDIGER VOOR NEDERLAND: EDITION HEUWEKEMEIJER
Tel. 530.86 Breedeweg, 21, AMSTERDAM-OOST Postgiro 335644

“DIE TIJD ES CORT, hier es vele te doene....”

Toen, voor een paar weken één onzer abonneuten gevraagd werd de interessante orgelgeschiedenis uit zijn kerk te willen hersamenstellen, ontvingen wij een antwoord dat, naast volstrekt eerlijk, ons, in een zekere mate raak-typisch lijkt voor de eigentijdse geest van een groot percent onzer organisten. « Hoe is het mogelijk, schrijft hij, een nieuw zuiver cultureel tijdschrift op te richten, hoe is het mogelijk hele bundels archieven door te werken tot de samenstelling van een Nederlandse orgelgeschiedenis, hoe is het ten slotte mogelijk, honderde, ja duizende kostbare uren te verspillen aan een werk dat op zichzelf edel en belangwekkend is, doch waarvan mij alle nut ontsnapt in een zo zwaar-ernstige tijd... »

Het zou ons volledig buiten de beperkte omheining van onze actie brengen indien wij de verdere mening van onze Geëerde Schrijver, en zijn verklaring van die zo zwaar-ernstige tijd lieten volgen; over de mogelijkheden van oorlog, de uiterst scherpe vraagstukken van godsdienstige en politieke aard en dies meer.

Het is vanzelfsprekend dat er in een periode als de onze, vele vraagstukken veel meer dieptegang hebben dan deze van de orgelbeweging in het algemeen.

Het is vanzelfsprekend dat enkele vraagstukken reële levenskwesties in boven- en natuurlijke orde zijn, en dat wij allen in mindere en meerdere mate daarin betrokken worden, ons

daaraan interesseren. Doch wanneer wij ons op dit standpunt gaan stellen, wat zal er onze wereld schraal en grijs uitzien.

Goed, veronderstellen wij dat er nog een oorlog komt : moeten wij die dan afwachten met de handen in de schoot? Neen. Moeten wij onze beste krachten inzetten om die tegen te gaan? Ja. Doch de beste manier om de vrede te behouden is daaraan vooral niet te veel belang te hechten. Componisten componeren, dichters dichten, organisten orgelen en stellen een onbevangen belang in hun kunst.

Dan **scheppen** wij een sfeer van vrede! Wij kunnen niets meer en niets beter doen. Het is ons om zeer begrijpelijke redenen niet toegelaten daarover verder uit te wijden, wij zullen in elk geval onze man staan.

Dus, zeer geëerde Schrijver, volgens u is de tijd zo zwaar-ernstig dat onze actie niet alleen als tijdverlies doch zelfs als plichtverzuim kan beschouwd worden. Wij ondervinden echter dagelijks dat men niemand moet verwijten zich te veel in te spannen voor een goede zaak; maar dat veeleer duizenden het verwijt verdienen zich slechts voor zich zelf te interesseren. Er zijn er maar zelden die, ter oorzaak van hun Schalmei-actie een betere zaak zouden verwaarlozen. De meerderheid onzer organisten vinden echter hier de enige zaak die hen enigszins boven de grond verheft en waaraan zij actief kunnen medewerken. Wij leven in een tijd waarin de meesten

onder ons zoeken naar gemak, naar een genietend, zittend leven. Het is niet omdat de artikels in ons tijdschrift te moeilijk zijn dat sommigen zich afzijdig houden, neen, voor sommigen zijn de gemakkelijkste nóg te veeleisend.

Toen Dom Jozef Kreps gedurende de oorlog de omzendbrieven rondstuurde, die vele orgelpijpen aan de greep van de oorlogsdoeleinden zouden helpen ontsnappen, kreeg hij een bespottelijk klein aantal antwoorden terug. Men interesseerde zich daar niet voor! Wanneer wij brieven rondsturen met retour-zegel voor één woordje antwoord op de eenvoudige vraag : « Heeft U oude boeken of rekeningen in uw kerk? » dan vormen zij het grootste getal die het eenvoudig vertikken ja of neen te schrijven! Men interesseert zich daar niet voor!

Nog voorbeelden? Neen, want zelfs lezers van « De Schalmei » krijgen nu een rode kleur om de door « De Schalmei » geleende postzegels nog in hun bezit!

Het is dus niet verdedigbaar alsof « De Schalmei-actie » wie ook van ernstiger noodzakelijker werk zou afhouden, om de eenvoudige reden dat een zeer groot percentage zich zelfs daarvoor niet interesseren!!

Gebrek aan interesse! Geen gebrek aan tijd, geen gebrek aan kennis, geen gebrek aan goede wil! Doch, het is een algemeen verschijnsel dat er, onder een driekwart organisten (om bij onze taak te blijven) geen de minste interesse bestaat voor een om het even welke bovengrondse zaak!

« Het kan verkeeren! » zei Bredero.

Zeër Geëerde Schrijver, wij zijn jong van

jaren, of minstens jong van hart. Wij zitten hier nu niet met lange apenarmen langs het lijf te slingeren; wij schreien geen krokodilletranen (gisteren was ik in de Antwerpse dierentuin) om toestanden die wij met samenwerking, met geestdrift, met trouw geduld kunnen veranderen. « De Schalmei » strijdt voor hogere cultuur in onszelf en onze collega's; een hogere cultuur op een bepaald gebied dat echter niet uitsluit doch aanvult; dat niet tegenstaat doch vervolledigt; in laatste instantie zal deze specifieke culuuraanwinst onder ons allen een rijpe grond bereiden, die met gretigheid elke hogere waarde in zich zal opnemen.

Straks vatten wij de Derde Jaargang aan, met onvermoeide veerkrachtigheid en optimisme. Steeds groeit de belangstelling van vele zijden voor ons werk, voor de beweging. Straks komen de postboden over de Nederlanden met de inzet van de nieuwe jaargang, maakt het die mensen niet lastig en legt nu uw bijdrage gereed! Wij durven stellig rekenen op de trouw van onze Lezers en op een massale toetreding van nieuwe abonneuten. **Ieder abonné kan zorgen voor één nieuwe!**

In het volgend en laatste nummer van '47 zullen wij een verrassend overzicht geven van de nieuwe uitbouw der Schalmei-organisatie. Het is geen plan : het is reeds klaar! « De Schalmei » zal de Derde Jaargang, flink georganiseerd, instappen. Wij vertrouwen op het werk van ieder afzonderlijk! Stelt niet uit!

« Die tijd es cort, hier es vele te doene! » (Hadewijch). Berten DE KEYZER.

FILMSTUDIEN

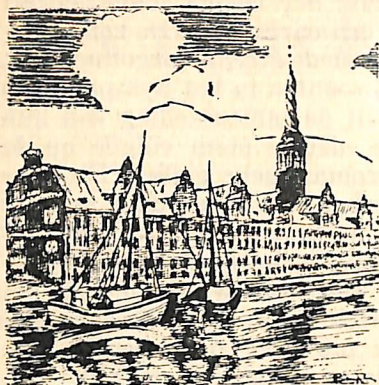
MAANDBLAD voor FILMKULTUUR
Filmnieuws - Filmcritiek - Filmstudiën
en een UITGELEZEN ILLUSTRATIE

Abonneuten van « FILMSTUDIEN » verzamelen
EEN STANDAARDWERK VAN FILMKUNST

Abonnement 60 fr. per semester
P.C. 863.68 PROJECTA p.v.b.a.
KIPDORP, 38 - ANTWERPEN

Prijs per los nummer, 12,— fr.
Te verkrijgen in alle goede
kiosken en dagbladwinkels

« FILMSTUDIEN » bracht in Vlaanderen een nieuwe strekking
in de filmkritiek en leidt de strijd voor de waardevolle film

De Deense Orgelbouw in de jongste Eeuwen

Korte geschiedkundige Schets

De orgelbouwkunst heeft in het verloop der tijden, in slechts weinige landen een zo wisselvallig bestaan gekend als in Denemarken.

In slechts weinige landen zijn de orgels van alle tijden zo snel ten gronde gegaan als in het onze. Daaruit volgt dat dit land ongelooflijk arm aan oude orgels is, ja, er zelfs geen enkel meer bezit. Samen met die oude schatten verdween zelfs de herinnering eraan.

1. Koning Kristiaan IV regeerde van 1588 tot 1648. Het was een algemeen bloeitijdperk, ook op muzicaal gebied. Uitstekende orgelbouwers als Hans Brebus (1), Nic. Maas en Johan Lorentz bouwden hier de orgels. Daar is echter niets meer van te vinden.

Een enkel oud orgel bevindt zich nog in het Frederiksborgslot-Kopenhagen, doch het werd in het buitenland gebouwd en er aangekocht. Compenius is er de maker van.

2. De gulden tijd voor de orgelbouwkunst in ons land kunnen wij citeren tussen 1700 en begin 1800. Het ideaal dat de orgelbouwer zich toen voorstelde was de verre voorloper van wat werd nagestreefd bij de doorbraak der nieuwe orgelkunst, een twintig jaren geleden. De beroemde meesters van die tijd waren Esaias Compenius, Hans Schärer, Arp Schnitger, Eug. Casparini, Johan Gothfried Hildebrand en ten slotte Gothfried Silbermann.

De mensurenstudie en de intonatie bereikten een volmaaktheid die wij ons niet meer konden eigen maken. Toen werd het eenheidstype geschapen.

Geheel in het begin waren het de baroktypen die het meest in zwang waren : brede, wijde mensuren en zacht van intonatie. Later ging de ontwikkeling meer over naar nauwere mensuren en scherpere glans. Didrik Buxtehude en J. S. Bach waren van buitengewone betekenis voor de verdere ontwikkeling. De zwellende Preludia en Fantasieën stelden andere eisen aan het instrument dan bijv. Samuel Scheidts' lineaire en over-

wegend vocaal bedachte orgelcompositie's uit het begin dezer periode.

De orgelbouwers van de baroktijd waren uiterst zelfstandige mannen die gans persoonlijk en gedurfd, de moeilijkste opgaven die hen gesteld werden oplosten. Zij harmoniseerden steeds hun instrumenten volgens de ruimte waarover zij beschikten. Was het orgel voor een grote kerk besteld dan disposeerden zij over vele, ja een vloed van sterktonige stemmen die karakteristiek waren voor die tijd. Was het echter voor een mindere ruimte bestemd, dan schikten zij het met minder sterke stemmen, ja lieten zelfs elke sterktonige wegvallen. Zo het orgel van het Frederiksborgslot : dit orgel is voorbehouden geweest voor een binnen-huissalon en heeft daarom van de sterktonige stemmen niets anders overgehouden dan een paar Kwinten.

Hoe eigenlijk het barokiaans orgel in Denemarken gevormd en uitgegroeid is kunnen wij niet geschiedkundig-juist aantonen daar, vooral wat de eerste periode betreft, ons geen detail rest. Doch er is dit voordeel dat de meest representatieve orgelbouwers van die periode buitenlanders waren en wij eens zo, aan de hand der buitenlandse geschiedenissen ook de onze zullen pogen samen te stellen.

3. In de eerste helft van de vorige eeuw ontstond de Firma Marcussen en Reuter te Aabenraa, een stadje op enkele Km. van de Duitse grens gelegen. Deze twee kunsthandwerkers hebben respectievelijk een uitvinding op hun actief die voor de orgelbouw van blijvende waarde gebleken is. Marcussen bouwde zijn beroemde blaasbalg. Reuter vond zijn stemmenschuif. Zij benutten deze uitvindingen het eerst bij de restauratie van het orgel der Domkerk te Roskilde. Deze stemmenschuif bracht er zeer veel toe bij tot het veredelen van de labiaalpijpen. Het eerste groot werk dat de werkhuizen van Marcussen-Reuter verliet was het orgel van de

Kristiansborgslotkerk te Kopenhagen. Dit orgel is nu nog in gebruik in den eersten staat.

De dispositie van het orgel kan als het klassiek voorbeeld van de Deense orgelbouwkunst doorgaan :

KRISTIANSBORGS SLOTKIRKE-KOPENHAGEN

I Manuaal	II Manual	III Manual
Quintatön 16'	Bordun 16'	Principal 8'
Principal 8'	Principal 8'	Gedakt 8'
Quintatön 8'	Rorflöjte 4'	Viola di Gamba 8'
Quint 5 1/3	Quint 2 2/3'	Flöjte 4'
Oktav 4'	Octav 2'	Fugara 4'
Spidsflöjte 4'	Terz 1 3/5'	Waldflöjte 2'
Oktav 2'	Dulcian 8'	Fagor 8'
Sinflöjte 1'		
Sesquialtera 2'		
Quartion 2'		
Trompet 8'		
	Pedal	
	Gedakbas 32'	
	Principal 16'	
	Subbas 16'	
	Oktav 8'	
	Gedakt 8'	
	Cello 8'	
	Oktav 4'	
	Nathorn 2'	
	Basun 16'	
	Fagot 16'	
	Trompet 8'	

De evolutie van het stralend-scherp orgel naar de donkere grondspelen-kleur is in deze dispositie een aardig stukje vooruitgekomen. Daar zijn eigenlijk geen mixturen doch alleen twee-korige stemmen, twee, drie Aliquotstemmen.

Bij de dood van Reuter werd de Firma Marcussen en Zoon, genoemd. Zij hadden toen zeer vruchtbare jaren en bouwden veel voorname orgels in het land volgens hetzelfde principe. Wij noemen er enkele : de herbouw der orgels van de O. L. Vrouwekerk te Kopenhagen en Roskilde-Domkerk; de orgels der Olai en Mariakerk te Helsingor, Kronborg, Frederiksborg en Fredensborg Slotkerke; St.-Knudskerk in Odense en ten slotte Koge. Al de genoemde orgels zijn nu nog in gebruik met weinig of geen veranderingen. Na de oorlog tegen Duitsland in 1864 moest Denemarken Aabenraa aan dit land afstaan en werd de Firma Marcussen een Duitse Firma. Zij had van toen af geen bestellingen meer in ons land.

Na de Eerste helft der vorige eeuw vervalt het orgel haast tot een caricatuur. De romantikers voelden niets voor de strenge orgeltoon van vroegere tijden. Zij zochten in het Symphonisch orkest een beeld voor de samenstelling van hun orgeltoon. De enen nieuwe stem volgde op de andere volgens de romantische grillen. De stralende mixturen werden vervangen door een geheel van zachte ronde tonen: buitengewoon ongeschikt voor polyphonische muziek.

Op het einde der vorige eeuw voerde men het pneumatisch-electrisch systeem in. De oude mechanische inrichting die meer de volledige persoonlijkheid van de organist opeiste werd uitgeschakeld voor een eenvoudig systeem van luchtbuisjes en elektrische leiding die het orgelspel in zijn geheel meer dor en onpersoonlijk maakten.

Rond dit tijdstip trad het industrieorgel op het voorplan. Men kon weldra spreken over een ware orgelfabricatie waar men de stemmen industrialiseerde zonder rekening te houden met de ruimte en de accoustische mogelijkheden van hun bestemming.

Buitenlandse orgels kwamen niet meer over de grens op enkele uitzonderingen na : bijv. dit van de H. Hartkerk te Kopenhagen. Het telde twintig stemmen en was gebouwd door Cavaillé-Coll. Deze grote Franse Orgelbouwer had vroeger dikwijls een aanbod gedaan doch het is bij dit ene orgel gebleven. Verder het orgel van Castelkerk met 37 spelen, gebouwd door W. Sauer. Frankfurth a.O.; dit van de St.-Peterskerk van 45 stemmen in 1938 door Sauer & Walker afgeleverd. Nog enkele katholieke kerken beschikken over een door buitenlanders gebouwd orgel.

Dit is in 't kort een overzicht van de orgelbouwgesehiedenis der laatste eeuwen, in Denemarken.

Later volgt een beschrijving van het orgel in de Jägersborgkerk te Gentofte bij Kopenhagen en het groots opgevat Radio-orgel te Kopenhagen.

Vejle, Denemarken.

L. GYLLER.

(1) Cfr. « De Schalmei », II, 1, bl. 3.

WILT U «DE SCHALMEI» BETER, UITGEBREIDER, DEGELIJKER ?

Stort uw steungeld op P.C. Berten De Keyzer 4602.76, Twee Bruggenstraat 35, Gent. — Hartelijke dank bij voorbaat!

Franck als Orgelcomponist

door

Marius MONNIKENDAM

De Improvisatie

In de onmiddellijke nabijheid van het grote verkeerscentrum van Parijs, de Place de la Concorde, licht achter enkele massale huizenblokken in volkomen rust verscholen, de Place de Bellechasse.

Wie voor het eerst de hoek omslaat van één der uniforme straten in dit kwartier, staat bijna stil van verrassing door opeens een groen veld te vinden met als achtergrond de elegante voor-gevel met de twee ranke torens der Sainte Clothilde. Geen stadsumoer dringt schier tot dit op een hof gelijkend plein door; kinderen spelen onbekommerd in dezen groenen tuin onder het oog van moeders die op hun beurt weder bescherming schijnen te zoeken bij de hoge gebeeldhouwde gestalten welke vanaf de portieken en zuilen statig neerblikken.

Zo staat deze kleine basiliek hier bescheiden als een eiland in deze huizenzee, als een oase van rust in den verzeggenden stroom van het Parijse leven.

Even links onder het hoge voorportaal is de deur die toegang geeft tot de wenteltrap naar de orgeltribune. Van een « koor »-tribune kan hier nauwelijks sprake zijn, want alle ruimte is benut voor het met de architectuur van het geheel overeenstemmende neo-gothieke orgelfront.

En hiermede is tegelijk de plaats bepaald die het orgel en het orgelspel in de Parijse kerken en Franse kathedralen als regel inneemt: het « **Grand-Orgue** » en de « **Organiste Titulaire** » zijn gelijk den pontifex, die de liturgie in haar rijke ontplooiing op Zon- en Feestdagen luister verlenen naast de maîtrise en de maître de chœur, die terzijde van het altaar de eigenlijke liturgische zang verzorgen.

— In Nederland waar men op dit gebied dikwijls Roomser dan de eerste burger van Rome zijn wil, bestaan hiervan bijna geen voorbeelden.

Gedurende dertig jaren besteedt César Franck des Zondags en Donderdags de hoge orgeltribune om er zijn improvisaties als in een wijdse vlucht te doen neerdalen. Want de improvisatie was een der meest kenmerkende eigenschappen zijner muzikaliteit.

Zoeer men namelijk de orgel improvisatie als oud stuk muziekcultuur uit vroeger tijden in Frankrijk tot den huidigen dag heeft blijven beoefenen, zoer vond deze vorm van muziek maken in César Franck en zijn opvolger Tournemire een weergaloos hoogtepunt.

De klanken zijn vervlogen die door de brede organistenhanden van Franck aan de klavieren ontruikt zijn en die onder de prachtige bogen van deze basiliek samengevloeid zijn rond de Eucharistie, niet alleen met wierook en waslicht, maar ook met de zingende en biddende stemmen van Franck's gelovige tijdgenoten. Want niet anders, dan met orgelklank zingende hymnen, waren zijn improvisaties.

Of om zijn eigen woorden te bezigen bij de aanvaarding van den tekst voor de compositie der « Rédemption »: « Ik zal er muziek op maken, en ik zal het heel goed doen, omdat IK GELOOF in hetgeen daarin vervat is. »

De linkerdeur onder het voorportaal was nu Zondag's morgens het rendez-vous van Franck's leerlingen en kennissen, de stille getuigen van het muzikaal gebeuren dat zij daar gingen beleven. Het waren vooral Tournemire, d'Indy, Pier-né, Bordes, Ropartz, de Wailly, Chausson, Pou-jaud, de Serres en de Bréville, die de getrouwen waren.

Als le père naderde, meestal aan den arm van een leerling, en een haag van bedelaars passeerde die hij allen mild bedacht en hem als een soort H. Vincentius vereerden, besteedt hij de lange wenteltrap. Boven gekomen haalde hij een klein muziekboekje te voorschijn, aan al de zijnen wel bekend als een selectie improvisatiethe-ma's, zocht er één uit die overeenkwam met het Officie en ontplooiden dan zijn fantasie met die inventie van melodiek en kleur maar tegelijk samengedrongen in zulk een hechten vorm, dat men ze ternauwernood meer met « improvisatie » kon betitelen.

Een ooggetuige verhaalt, naar een verslag van de Bréville, hoe Franck eens vlak vóór den aanvang der Mis het bewuste muziekboekje aan

Duparc ter hand stelde om er een thema uit te kiezen waarop de meester onmiddellijk zou improviseren. Nauwelijks had Duparc er een aangewezen of Franck riep : « Ben je gek? Wat moet ik daarmee doen? Er is niets meer mee te doen, want het thema is afdoende behandeld. » Maar Duparc insisterde en de tijd verliep...

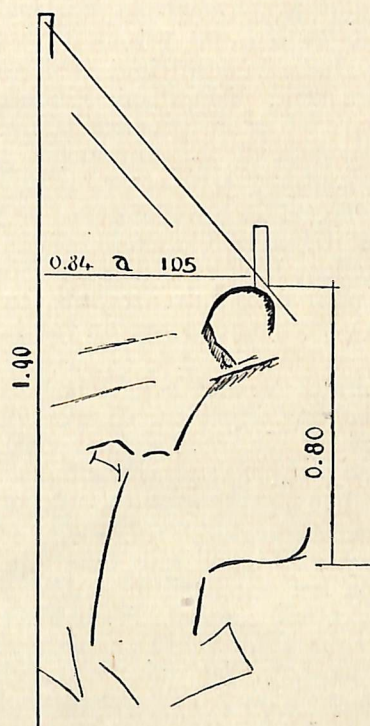
Toen, als kwam plots een inspiratie over hem, greep de meester naar de toetsen en tot ieders verbazing ontplooidde zich een fantasie op het gegeven thema (dat bleek de « Hymne an die Freude » te zijn, de Finale der IXe Symphonie), waarin na vele variaties en mutaties het slot in een « Prière »-vorm eindigde, zoals we die zo goed uit Franck's werken kennen.

« We zijn getuigen van een waar wonder geweest, en wat we gehoord hebben, is miraculeus », zeide Duparc, — en terwijl Franck de registers induwde en de koppelingen met de voeten ontspande, zeide hij : « Ge hebt me in een hinderlaag willen lokken, maar ik geloof er niet in gevallen te zijn. »

Maar ook op het Conservatoire waar Franck de orgelklas leidde, was de improvisatie hoofdzak. Inplaats van de schoolse methodes onzer Noordelijke muziekscholen waar de vrije fantasie een afgestorven lidmaat der Muze schijnt, werd deze klas algemeen meer als een « Cours de composition » beschouwd, en hiertoe was de improvisatie-kunst de schakel.

het positief op de schilderij van het Lam Gods

Onder de vele antwoorden op de vraag: « Hoe groot is dit orgeltje werkelijk? » bereikte ons een schrijven van een Kunstschilder die me zeer bevoegd lijkt. Het wordt hier in zijn geheel overgedrukt. De correspondent van vorig nummer zal met genoeg het zeer klein verschil tussen de beide berekeningen bevestigen. Hiermede sluiten wij deze eerste vraag af. Het geheel der maataanduidingen, de vermoedelijke samenstelling van het orgel, enz., zal ter gelegen stonde in een algemene vergadering van bevoegdheden uitvoerig besproken en vastgelegd worden. Wij ondervinden zeer grote interesse voor de zaak, ook onder de meest gekende organologen. In een der volgende nummers zullen wij een schrijven publiceren van de grootste Franse orgelkenner, nopens ditzelfde onderwerp. Hier volgt de studie van een Kunstschilder die onbekend wenst te blijven : « Ik heb ook eens beproefd de afmetingen te bepalen van het orgel, afgebeeld op het schilderij van het Lam Gods. Hierbij de schets die bij benadering de maten aanduidt. Ik ga uit van de verhoudingen van het menselijk lichaam aangenomen in de kunst. Het menselijk figuur wordt verdeeld in 8 koppen. Naar schatting moet het hoofd van de engel die voor het orgel zit $0,21 \text{ m.} \times 8 = 1,68 \text{ m.}$ Gezien de 4 koppen geteld worden vanaf de kruin van het hoofd tot aan het zitbeen is de hoogte der zittende figuur vanaf de stoel tot aan de kruin : $1,68 : 2 = 0,84 \text{ m.}$ Maar daar de figuur gebogen zit is er allicht een verlies van 4 cm. dus dat wordt $\pm 0,80 \text{ m.}$ Wanneer men dan die maat legt op de grootste afmeting van het orgel dan komt dit overeen met $2 \times 0,80 \text{ m.} + 0,30 \text{ m.} = 1,90 \text{ m.}$ De breedte van de orgelpijpen is naar vergelijking met de vingers van de spelende engel de

volgende : Als men 2 cm. breedte neemt voor de middelvinger dan gaat die breedte iets meer dan twee maal in die van een pijp die dan tussen 4 en 5 cm. breed moeten zijn. Er zijn 21 pijpen dus indien 4 cm. per pijp = 84 cm.; indien 5 cm. = 105 cm. waarbij komt 8 cm. voor de omlijsting.

Waarvoor besten dank.

DE REDACTIE.

Oude Orgels in Vlaanderen

Het tweede XVI.-eeuws Orgel der St. Hermeskerk te Ronse

In een der vorige nummers van dit tijdschrift (1) verhaalden wij de geschiedenis van het orgel dat in 1504 door Meester **Lieven Cornelis van Gent** vervaardigd werd op last van het Kapittel van Ronse voor hun stiftkerk, dat waarschijnlijk een ouder orgel verving en dat in 1516 een ingrijpende herstelling onderging en te dier gelegenheid ook vergroot werd.

De groothedsmanie die de voortschrijdende XVIe eeuw kenmerkt, deed bij de koorheren den drang ontstaan, een tweede nog groter orgel bij dit eerste te voegen. Te dien einde deed men beroep op Meester Willem de Grave, waarvan we spijtig genoeg niet konden achterhalen van waar hij afkomstig was. Het enige wat we weten is dat hij zeker geen Ronsenaar was.

Vooraleer het ontstaan van dit orgel, aan de hand van de 16 documenten, die ons er over bewaard zijn, na te gaan; willen we er eerst op wijzen dat gedurende den bouw van het nieuw orgel, het oude orgel (het kleine orgel) dat we zonder aarzeling identificeren met dit in 1504 vervaardigd, een herstelling onderging waarvan de aard spijtig genoeg niet aangeduid is. (Bewijsstuk 3.)

Onze documentatie is bewaard in het register der Kapittelacten van St.-Jan 1534 tot St.-Jan 1538, dat met deze van St.-Jan 1503 tot St.-Jan 1524 (waaruit we de documentatie haalden voor het eerste orgel) het laatste oveblijfsel is van de reeks verslagen die vóór de Franse Revolutie hele rekken van het Kapittelarchief vulden.

Zoals dit het geval is met de documentatie over het orgel van 1504 missen we hier naar alle waarschijnlijkheid het eerste stuk — dat het contract was van het Kapittel met den orgelmaker — en waaruit we de dispositie van het orgel hadden kunnen vernemen. Zo moeten we ons (evenals voor het oudere orgel) tevreden stellen met de schaarse gegevens, die hier en daar uit de documenten opduiken; wat het uitwendig zicht van het orgel betreft weten wij bijna niets.

Op 3 Juli 1534 zien we de kanunniken in hun wekelijkse Kapittelvergadering, twee confraters aanduiden die zich naar de orgelbouwer moesten begeven, om van hem de borgsom te ontvan-

gen die hij volgens het — waarschijnlijk vóór kort gesloten — contract, aan het Kapittel moet uitbetalen. (Bewijsstuk 1.)

Dit bezoek van de kanunniken aan de Meester bracht niet veel te weeg, want bijna een vol jaar nadien (op 13 Maart 1535) was de borgsom nog niet betaald, en, wat erger was, mochten de kanunniken een nieuwen termijn vaststellen voor de voltooiing van het orgel, nl. op Pinksteren, terwijl het reeds op Pasen had moeten afgewerkt zijn. (Bewijsstuk 2.)

De orgelmaker schijnt echter geen haast te hebben, want op 21 Juli 1535 staat het orgel er nog niet. De kanunniken verwachten het nochtans binnen kort, want de orgelblazer wordt verwittigd dat hij weldra zijn post zal moeten verlaten, omdat hij niet zal bij machte zijn den blaasbalg van het nieuw groot orgel te trappen. Dit laatste detail komt ons wonder voor, want dit veronderstelt een ongewone grootte voor een orgel van een plattelandskollegiaal, laat ze dan nog een bekende bedevaatskerk zijn. (Bewijsstuk 4.)

Eindelijk schijnt er vaart in het werk te komen. Op 7 Juli, 24 September en 15 October 1535 worden aan den orgelbouwer voorschotten uitbetaald, wat wel bewijst dat het werk vorderde. Meester de Grave hoopt voor Kerstdag klaar te zijn met het werk. (Bewijsst. 5, 6, 7.)

Het orgel was echter reeds vroeger bespeelbaar, en zo zien we reeds op 12 November de kanunniken aan de organist de toelating geven het nieuw orgel te bespelen. (Bewijsst. 8.)

De bijkomende elementen werden verder langzamerhand aangebracht; zo zien we op 24 December de kanunniken aan Willem de Grave vragen « den stoel » te komen plaatsen vóór 2 Februari van het volgend jaar (2). (Bewijsst. 9.) Dit werd waarschijnlijk zo uitgevoerd, want op 15 Maart 1536 werd aan den orgelbouwer nog een deel der rekening uitbetaald. (Bewijsstuk 10.)

Kort daarna raakte het orgel eindelijk volledig voltooid, want op 9 Juli 1536 krijgt Meester

de Grave de volledige som die hem verschuldigd was, en worden de regelingen getroffen voor het expertiseren van het orgel. De kanunniken bespreken ook nog een post die waarschijnlijk niet in het oorspronkelijk schema voorkwam, nl. het plaatsen van een Tremolo. (Bewijsst. 11.)

Op 26 Januari 1537 vinden we nog een stuk waarvan de betekenis moeilijk juist te vatten is: Meester de Grave wordt aangemaand zo vlug mogelijk naar Ronse te komen om het orgel te voltooien. Nochtans zoals we verder nog eens uitdrukkelijk vernemen, was het orgel goed en wel afgewerkt. Er schijnt een meningsverschil ontstaan te zijn tussen de beide partijen, zodat de voorgenomen expertise op de lange baan wordt geschoven en ook de betaling van den orgelbouwer uitblijft. Dit doet ons veronderstellen dat de grond van de zaak een geldkwestie is. Meester Willem de Grave vond echter voor dit geval een even originele als elegante oplossing: op 3 Februari komt hij in hoogsteigen persoon solliciteren voor het ambt van koster in de Collegiaal! Koster werd hij natuurlijk niet, maar na enige besprekingen, kwam men overeen het orgel te laten keuren, wat dan ook gebeurde. (Bewijsst. 12, 13, 14, 15.)

Het orgel schijnt wel volledig voltooid te zijn, want op 6 April 1537 wordt er boven in het instrument een gewelf aangebracht (Bewijsstuk 16) het is dan ook niet zonder verwondering dat

we op 7 September 1537 de kanunniken er nogal streng zien op drukken dat het orgel zou afgewerkt worden tegen Kerstdag. (Bewijsst. 17.)

Wat er nadien gebeurde hebben wij niet meer kunnen nagaan. Vanaf de laatstgenoemde datum tot op St.-Jan 1538 (datum waarop het register der Acta Capiularia eindigt) vonden wij niet de minste melding meer van dit werk; en alles laat veronderstellen dat het werk eindelijk volledig in orde kwam. In 1550 of 1551 is er een herstelling van het toetswerk van een der orgels te vinden, echter zonder vermelding van de orgelbouwer. Evenals het andere orgel werd dit instrument op 19 Oogst 1566 door de beeldstormers volledig vernield. Wij vergisten ons echter in het vorig nummer van « De Schalmei » toen we schreven dat de kerk zonder orgel bleef tot 1618; er zijn nu immers archiefstukken gevonden waaruit blijkt dat er reeds in 1569-1571 een ander orgel in gebruik was, weer tot aan de Calvinistische Republiek in 1578. De kerk zelf kon niet eerder in gebruik genomen worden dan in 1582-83 en bleef zonder orgel tot 1618. Zie daarover in de vorige bijdrage. A. CAMBIER.

(1) « De Schalmei », I, 3, b. 12 — I, 4, bl. 23.

(2) Dit wordt toch begrijpelijk wanneer men aanneemt dat meester De Grave eerst het « Borstwerk » afwerkte en nadien het « rugwerk = positief = « stoel » (N.V.D.R.).

KERK en CONCERTORGELS

MECHANISCH

PNEUMATISCH

ELEKTRISCH

DE

Firma J. STEVENS, Duffel

Gesticht in 1840

STELT ER PRIJS OP ALLE ELEKTRISCHE ORGELAPPARATEN,
COMBINATIECENTRALEN en SPEELTAFELS, zelf te vervaardigen !

Orgelleven te Parijs

De organist, die als virtuoos en componist met kop en schouder boven zijn landgenoten uitsteekt, is ongetwijfeld **Marcel Dupré**. Zijn laatste concertreis door Amerika — ook zijn dochter concerteerde met haar vader, orgel en piano —, was een weergaloze triomf, en bij zijn vertrek uit Amerika werd hem door zijn vrienden en bewonderaars een kostbare stylo aangeboden.

Zoals men weet heeft Dupré de betreurde Widor opgevolgd aan het orgel van St.-Sulpice en elke Zondag verdringt zich aldaar een menigte luisteraars rond de speeltafel om er den orgelmeester te horen en bezig te zien, maar ook het luidruchtigste gezelschap kan de meester niet beletten een onverstoorbare dubbelfuga uit te bouwen.

Dupré is ook bestuurder geworden van « Les Ecoles d'Art Américaines » te Fontainebleau. Zijn werk aan het Conservatorium blijft even vruchtbaar als voorheen; tot de beste leerlingen

Jehan Alain.

van de laatste jaren behoren : Jehan Alain en Jean-Claude Touche (beiden tijdens de jongste oorlog gesneuveld) en een heel stel juffrouwen: Girod, Raffy, Falcinelli, Demessieux, Sacerac de Forge, Lagache, Touvenot, Aubert (Canada), Braquemond.

Als componist heeft Dupré de laatste jaren gepubliceerd : « Le Tombeau de Titelouze » (16 gregoriaanse koralen), « Evocation » (opgedragen aan zijn overleden vader), « Offrande à la Vierge », « Suite », « Concerto » (voor orgel en orkest). Deze werken getuigen niet alleen van een uitstekend vakmanschap, maar van een finesse, inspiratie en wetenschap die verbluffend te noemen zijn.

Als mens blijft Dupré de eenvoud, de vriendelijkheid en de dienstvaardigheid in persoon, ook de eenvoudigste Amerikaanse organist die als soldaat te Parijs op doortocht was, werd ten zijne huize met alle hartelijkheid ontvangen. Toen zijn leerlinge, Jeanne Demessieux, enkele uren voordat zij een concert had uit te voeren in de zaal Pleyel, ziek viel, nam de meester aanstonds haar plaats in en speelde een verrukkelijk en zeer zwaar programma uit het hoofd! Vermeld moet nog worden, de schone geste van Dupré : aan de Kathedraal van Rennes (zijn geboortestad) en waar het beroemde orgel door de oorlogsomstandigheden gans vernietigd werd, schonk hij het huisorgel van zijn vader, Albert Dupré.

Een daverende en sensationele verschijning in de Franse orgelwereld is **Jeanne Demessieux**. Zij is zo pas 26 jaar geworden en is organiste aan de kerk van de H. Geest. Men betitelt haar als een « prestigieuze organiste ». Dupré zelf voerspelt haar de schitterendste (la plus brillante) loopbaan. Op haar eerste publiek concert voerde zij haar « Six études pour Orgue » (sindsdien bij Bornemann uitgegeven) uit. Men sprak na afloop van dit concert over een musicale gebeur-

Jeanne Demessieux.

tenis in de annalen van de orgelgeschiedenis. De artiste zelf spreidde een techniek ten toon die men ongelooflijk waande, haar voeten schenen over de pedalen te dansen. In zijn voorrede tot dit werk schrijft Dupré : Ces Etudes font le point de la technique contemporaine de l'orgue... ceux qui seront parvenus à dominer les difficultés contenues dans ces Etudes seront reconnaissants à Jeanne Demessieux du progrès immense que grâce à elle, ils auront accompli. »

Jeanne Demessieux componeerde nog « Zeven Overwegingen over de H. Geest », men kent haar ook een buitengewoon improvisatietalent toe. Op haar eerste concert werden haar door Jean Gallon (leraar van harmonie aan het Con-

servatorium) drie thema's gegeven om er een symphonie op te bouwen. Een paar minuten dacht zij erover na en begon dan een symphonie te improviseren, spontane, zuivere, opborrelende muziek, die men niet aarzelde aan te knopen bij de grote Widor-Dupré-traditie. Geen wonder dat aan Jeanne Demessieux reeds een Amerika-tournee werd aangeboden.

Jean Langlais is de organist van het beroemde Cavaillé-Coll-orgel in Ste-Clothilde en wordt aldus de opvolger van Franck, Tournemire, Ermen-Bonnal († 1944). Zijn laatste gepubliceerde werk « Neuf Pièces » bewijst ten overvloede dat Langlais de verwachtingen die men op hem heeft gebouwd, niet beschaamt; zijn « Rhapsodie grégorienne » aan Tournemire opgedragen, is een magistraal werk weervan de bladzijden 44-46 tot de schoonste moderne orgelmuziek behoren.

De blinde organist André Marchal, is in vervanging van Jos. Bonnet organist in St.-Eustache benoemd. Op Kerstdag 1945 nam hij bezit van het prachtig instrument. Hij heeft zich ondermeer doen opmerken door een reeks druk bezochte en door N. Dufourcq gecommenteerde concerten op het orgel van het paleis Chaillot. Hier bevindt zich het orgel van het gesloopte Trocadero. Het spel van André Marchal is niet zonder enige critiek te verwekken, sommige verwijten hem zijn overdreven staccatospel dat eerder aan clavicimbel dan aan orgelspel doet denken, zijn bruske tempo- en rhythmeveranderingen. Hier volgt het oordeel van Gavoty (in « Contrepoint », nr. 3, Maart-April 1946, blz. 89). : *Grisé de légèreté, il s'évade du royaume de l'orgue pour atterrir au pays du clavecin. Il préfère la miniature à la fresque. Il bannit du jeu d'orgue ce qui en fait justement le privilège: le poids, le volume, une certaine inertie majestueuse, indispensables en plus d'un cas. Le legato lui pèse... aux plans sonores, il préfère les mille ingéniosités d'une réregistrement chatoyante. Il n'est pas jusqu'au tempo dont l'impossibilité ne lui semble un poids trop lourd : il l'alaguit, puis le précipite. Avant tout, de la vie, de l'air : c'est sa doctrine... Par excès de recherches, l'œuvre ne tient plus. On émonde un if, on taille un rosier, on fait courrir, horizontal, un cordon de pommiers. Mais on ne touche pas aux chênes.* »

In tegenstelling tot deze critiek, lazen wij onlangs in het Londens weekblad over een recital van Marchal in de Westminster Chapel. Hieruit lichten wij de volgende zinsneden : « Het was het fijnste orgelspel dat men zich inbeelden kan en van een zeldzame hoedanigheid; hoe Marchal het orgel zo kan doen zingen grenst aan het wonderbare en ongelooflijke. De toehoorders waren werkelijk in verrukking gebracht door de subtiliteiten van registratie, tempo en rythme,

het was een openbaring van het meest sprankelend leven. Het recital was gewoonweg superb en werd besloten door een meesterlijke improvisatie op gegeven thema. » (1).

Uit goede bron vernemen wij dat er te Parijs een zekere animositeit bestaat tussen de opvattingen van Dupré en die van Marchal; zij moge nochtans de wederzijdse waardering en eerbied niet uitsluiten.

Marchal heeft ook dit jaar een grote concertreis door Duitsland en Zwitserland ondernomen en vertrekt spoedig voor een tournee naar Amerika. In de lente van het volgend jaar zal hij in de Abdijkerk te Tongerlo concerten, dit belooft tot een gebeurtenis te zullen uitgroeien.

Aan de Schola Cantorum vervangt E. Souberbielle de betreurde J. Bonnet in de hogere orgelcursus.

Maurice Duruflé, die al de ellende van een lang krijgsgevangenschap heeft doorgemaakt, huldigde het gerestaureerde orgel in de zaal Gaveau (38 spelen) en publiceerde bij Durand een Scherzo voor groot orkest.

Wij hebben hier reeds gewezen op het transcendent boek van Pater Florand, een boek dat voortaan ieder organist moet bezitten.

Tenslotte moet met bijzondere vreugde begroet worden, het herverschuiven van het bekende tijdschrift « L'Orgue », het orgaan van de « Amis de l'Orgue ». Meer dan elders is in Frankrijk de stoffelijke situatie van de organist alles behalve rooskleurig, zodat meerdere beroemde orgels het zonder organist moeten stellen en dat de orgelklas van Dupré hoofdzakelijk uit vrouwelijke elementen bestaat.

Met Barres zou men mogen spreken over « la grande pitié des églises de France. »

Dr. G. DE BECKER, ss. cc.

(1) N. Dufourcq schrijft in een brief aan de Redactie: « André Marchal est aujourd'hui l'un de nos plus grands maîtres, si ce n'est le plus grand. » (N.V.D.R.)

Wie kan mij een **PIANOPEDAAL** bezorgen?

Schrijven : Redactie-bureau.

IK VERKOOP: P. GILSON, *Solfèges*, acht delen.

Schrijven bureau van het blad.

De Orgelmaker van Amsterdam

Muzikale voorlichting voor de jeugd is een probleem, dat tientallen muziekdeskundigen en honderden onmuzikale ondeskundigen bezig houden. Desondanks zullen we tot een oplossing komen, al zijn de praktische moeilijkheden niet binnen enkele jaren uit de weg te ruimen.

Inmiddels tracht men de jeugd voor te lichten met boekjes van allerlei aard; het een is wel eens te dor-theoretisch, het ander wel eens te romantisch. Slechts een heel enkel boekje uit de internationale literatuur voor muzikale jeugd-opvoeding kan voldoen aan de huidige eisen der muziekpædagogiek.

Toch is er één boekje, dat mij jaren geleden heeft getroffen en dat in mijn jeugd diepe indruk op mij heeft gemaakt. De titel luidt: « De orgelmaker van Amsterdam » of « De toonkunst in Nederland in de 17e eeuw. » Deze titel met ondertitel wijst op de ouderwetse uitgave en dat is ze dan ook. De destijds zo bekende en erkende schrijver van jeugdboeken, P. Louwerse, schreef het in het jaar 1879. Toen ik het een 30 jaar later las, heette het reeds verouderd en het is nu in 1947 bijna antiek.

In het voorbericht schrijft hij: Oud en Jong Nederland, ontvangt in dit verhaal een paar bladzijden uit het levensboek van een beroemd Nederlander, die, helaas, zoo goed als onbekend onder ons is. »

Die beroemde Nederlander was een organist te Amsterdam, en heette Jan Pietersz, Sweelinck.

« De « Vereeniging voor Noord-Nederlandsche Muziekgeschiedenis » heeft in de laatste jaren ijverige pogingen aangewend om den naam van dien grooten man van het stof der vergetelheid te ontdoen. »

De schrijver Louwerse beschikte over weinig historische feiten, ze zijn nauwelijks in het boek terug te vinden. Hij heeft zijn grote fantasie nodig om er een verhaal omheen te weven.

Het verhaal is nog wel eens geforceerd, het is in menig opzicht zelfs van een burgerlijke braafheid en het laat zich denken, dat wij, die gedurende de laatste 25 jaar met alle kracht willen loskomen van die burgerlijke deugzaamheid, dit boekje het liefst wilden vergeten.

Ik heb dit boekje bewaard; bij de periodieke opruimingen, welke wij in ons menschenleven toepassen, heb ik dit boekje nimmer kunnen wegdoen. Nu ben ik blij, dat ik het nog bezit en heb het dezer dagen zelfs weer eens doorgelezen.

Ik heb het verhaal nu eens op een afstand bekeken en deed daarbij de gewaarwording op als

bij muziek, welke is doodgespeeld, dat ze na enige jaren toch levensvatbaar blijkt te zijn, soms door een herziene voordracht, soms ook door een erkenning van waarden, welke we eerder niet begrepen.

In dit boekje van 200 bladzijden, laat de schrijver Louwerse Sweelinck optreden temidden van zijn familie en vrienden en vooral ook temidden zijner leerlingen, Scheidemann, Schultz, Scheidt en Sijfert, die bij hem aan huis zijn. Meester Sweelinck is voor hen de grote meester met de diepe ernst en onaantastbare rechtvaardigheid. De huisvrouw van Sweelinck is een lieve vrouw, doch in het oog der inwonende jongens te zeer bevreesd voor de baldadigheid der aanstaande organisten.

Dit is zo het geijkte verhaal der jeugdboeken van twee generaties geleden. Het boek geeft vele van die episodes en het is inderdaad beter, deze slechts zeer vluchtig door te lezen.

Aardiger is waar te nemen, hoe de schrijver van dit boek zijn opmerkingen plaatst en daarmee het streven naar zuivere waardering van zijn tijd te kennen geeft.

Meester Sweelinck geeft een orgelbespeling in de Oude Kerk te Amsterdam. Vanuit de Koe-straat, destijds een aanzienlijke straat, nu een weinig aantrekkelijk straatje, waarin men zich nauwelijks Sweelincks vroegere woonhuis kan denken, wandelde men naar de Oude Kerk, waar reeds de koster « maar altijd achteruitlopende en buigende » bezig is voorname dames en heren naar de « Regeerings-banken » te brengen.

Ook Hooft en Vondel zijn in de kerk en na een wenk van laatstgenoemde, zet Sweelinck zich aan het klavier, omringd door zijn leerlingen, die straks zullen zingen. « Wind, Klaas », zeide Sweelinck, maar duw de balken niet zoo onbesuisd naar beneden; ik kan het soms hooren, als ik hier zit te spelen, en dat hindert. »

Over de bespeling zelf laat de schrijver zich niet uit en gaat vrijwel zonder enige overgang van deze zin, naar een discussie van Hooft en Vondel over, waarbij zij hun misnoegen te kennen geven over de slechte Psalm-berijming van Datheen en zich beklagen, dat niet die van Marnix is gekozen.

Dan speelt Sweelinck weer. « Eerst zacht en smeltend teeder, even als een kind, dat zijnen vader een verzoek te doen heeft, en hem beschroomd, doch vol liefde nadert. »

Dit zijn al de muzikale opmerkingen, welke Louwerse durft te geven en ze typeren de tijd, waarin hij leefde, waarin het meer om de gevoe-

ligheid, dan om de muziek zelve gaat.

In een volgend hoofdstuk gaan de leerlingen een avond uit en wel naar de Oude Karthuizers.

« Is dat een klooster? »

« Een klooster geweest! Het is nu eene herberg, waar de Amsterdammers hier gaan drinken, toeback rooken en kaartspelen. »

In dergelijke herbergen wordt muziek gemaakt. Amsterdam kende enige van deze muziekherbergen, doch blijkbaar wist de schrijver niet, dat er betere waren, dan juist die ene.

Doch hij laat er de dichter Brederoô optreden en het volgend lied zingen :

« Haerlemsche drooge harten nu,
Comt toont hier wie ghij zijt,
Wij Amsterdammers tarten u
Te drincken eens om strijt :
Ellick die drinckt een volle kan,
Al wort de buyck geswollen dan,
Soo loopt nyet als een dolle man,
Blijft bij den dronck altijd! »

De feestvreugde verloopt daarna op bedenkelijke wijze en de jongens van Sweelinck moeten vluchten met een dreigement van Brederoô : « Welnu, als ik spelen moet, dan zal ik spelen : maar uwe koppen zullen de vedel wezen en mijn doornstok zal de strijksbok zijn! »

In dit boek laat men Sweelinck het verhaal doen van zijn reis naar Venetië, waarbij hij zijn spijt betuigt, dat hij « nog lang niet half door drongen in Zarlino's kennis en in Gabrieli's orgelspel, naar Holland terug moest. »

Deze onwaarheid van Sweelincks reis is inmiddels achterhaald.

Een andere muzikale gebeurtenis in dit boek is, een reis der familie Sweelinck naar Harderwijk, waar hij eerst miskend, later wordt geprezen als « de Amsterdamsche Orpheus ».

Over « muziekavonden » bij families thuis, weet de schrijver nog niet veel te zeggen, terwijl wij thans juist zoveel kennis hieromtrent hebben kunnen vergaren.

Op een verjaringsfeestavond van Sweelinck laat de schrijver een ongelukje met een accent van bijgelovigheid gebeuren.

« Bom! »

Een vreeselijke harde slag werd gehoord.

De vrouwen sprongen op en riepen : « Hé, wat is dat? » en de mannen waren blijkbaar ook niet op hun gemak.

« Meester, meester, uwe beeltenis is gevallen. »

Dit voorval in het boek is nodig om het einde van Sweelinck aan te kondigen, doch eerst nadat zijn leerlingen naar hun woonplaatsen in Duitsland zijn teruggekeerd en vertellen over hun werk en de toepassing en verbreiding van alles, dat zij van Sweelinck mochten leren.

De allerlaatste pagina's van dit boek zijn gewijd aan het verdriet van Vrouw Claesken, die zucht : « Zouden ze mijnen Sweelinck kunnen vergeten? Neen, dat en kan, dat en zal niet waar zijn! Zou nu de Amsterdammer mijnen Sweelinck vergeten, die eene taal sprak, die door heel de wereld verstaan wordt? »

Een vriend sprak haar niet tegen en zeide alleen : « Ik wil hopen, beste vriendin, dat gij gelijk hebt. »

Dan leest men nog eens het gedicht, dat Vondel tot zijn nagedachtenis heeft gemaakt :

« Dit 's Sweelincks sterfelijk deel,
ten troost ons nagebleven;
't Onsterfelijk hout de maet bij Godt
in 't eeuwig leven;
Daer straeckt hij, meer dan hier
kon vatten ons gehoor,
Een goddelijke galm in aller Englen oor. »

Hierna besluit de schrijver Louwerse, dat Sweelinck vergeten is en hij laakt dit op ernstige wijze. Dit was in 1879, toen hij een der eersten was, die een jeugdboek over muziek schreef. Het is niet na te gaan, in hoeverre zijn boek heeft bijgedragen tot de erkenning van Sweelinck, doch ongetwijfeld is het door hem goed gezien, de jeugd in haar taal aan te spreken.

Van het muzikale element, hoe schaars ook, blijft altijd iets bewaard en het werd voor mij levend, zodra ik later de composities van Sweelinck bestudeerde.

G. VAN RAVENZWAAIJ.

ORGELLITERATUUR

Tot ons spijt moet, wegens plaatsgebrek, de bespreking daarvan wegvallen. (Redactie)

KLEINIGHEDEN VAN GROOT BELANG

Meester Ghesquiere, — wie zou hem niet kennen — is een organist met 60 j. trouwe praktijk. Hij stuurt de lezers van « De Schalmei » enkele raadgevingen die menigeen « om hun eenvoud zullen verrassen » doch van grote waarde zijn voor de gaafheid van de organisten-taak in de kerkelijke diensten. Het zal ons, jongeren, steeds een genoegen zijn naar hen te luisteren die ons voorgingen en de weg baanden. (N.v.d.R.)

Een goed organist moet niet alleen op volmaakte wijze grote orgelstukken kunnen uitvoeren, hij moet zich ook kunnen aanpassen aan de goddelijke diensten en daarbij het bewijs leveren van kunstzin en goede smaak.

Daartoe is de juiste keuze van de stukken een eerste vereiste, een keuze, gedaan met het oog op de delen der Mis en de plaats in het kerkelijk jaar. Het stuit bijv. tegen de borst werken in vlug tempo en sterk geregistreerd uit te voeren rond de Consecratie of Communie. Te geweldige stukken gedurende de Offerande storen niet minder de wijding van dit mis-deel. Op een ander gebied kan een werk misplaatst zijn : bijv. sommige organisten zullen een grote fuga van Bach daar aanvangen waar zij slechts een paar minuten vrij hebben. Gewoonlijk wordt de fuga dan nog onderbroken op een zeer erbarmelijke manier, t.t.z. uit de stijl van het werk en met een cadens die met de algemene toonaard niets te maken heeft.

Rond de Kersttijd stemt het heerlijk de kersthema's te laten horen of het nu liederen of gregoriaanse zijn.

Wie voelt zich verder niet zeer geschokt wanneer, na een of ander gezongen deel, het orgel in een totaal buitenstaande toonaard inzet. Het ware veel beter dan een weinig te improviseren op een motief uit het gezongene of, gaat dit helemaal niet, dan enige zindelen uit het gezongene op het orgel te herhalen.

Een weinig stilte is ook goed!

Het is in ieder geval steeds aangeraden de gekozen stukken wel in te zien, naar hun inhoud als naar hun lengte. Ter inleiding van bijv. de Mis kiese men een stuk in de zelfde toonaard van het Introïtus wanneer het niet mogelijk is daarop een gepaste improvisatie te spelen.

Een andere kleinigheid is het toonaangeven. Veel motetten hebben een eigen voorspel, doch waar dit niet het geval is spele men een kort voorspel, sluitend met de modus-eindnoot of de aanvangsnoot van het lied. Een enkel akkoord kan dan ook volstaan. Eens het stuk ingezet moeten wij rekening houden met de plaats van het orgel tegenover het koor, want er is niets zo storend dan dat het orgel immer voor- of achteraan de zang blijft. Het orgel mag ook geen

horzel lijken die immer voortronkt en alles aan mekaar wil binden. In dit opzicht lijkt me de begeleiding van Potiron foutief. Zij laat het orgel maar steeds doorspelen. Hier gaat het orgel de taak van begeleider te buiten.

Dit nog over de begeleiding van het Gregoriaans. Laat de zang steeds overheersen en houdt rekening met het stemmenvolume. Het is ook soms aan te bevelen te begeleiden zonder zangnoot, zo is de stem vrijer en is er geen gevaar dat het orgel het rythme zou hinderen door trager of vlugger tempo. De organist moet rekening houden met de afstand tussen het orgel en de zangers en indien die afstand een zekere lengte daarstelt is het nodig een weinig vooruit te spelen. Hij zal ook niet alles willen begeleiden. Wat de celebrant zingt mag hij niet begeleiden. De korte antwoorden van het koor of het volk dan ook niet. Het heeft immers geen zin het eerste deel van een muzicaal motief niet te begeleiden en het tweede wel. Er is dan ook geen gevaar de toon mis te nemen en het antwoord hopeloos in de war te sturen, iets wat zeer veel voorvalt.

Tracht ook niet alles te begeleiden. Niets is zo vervelend als het aanhoudend gezaag en gezeur van orgel of harmonium doorheen gans de dienst zonder een ogenblik op te houden!

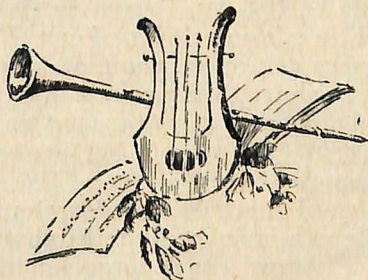
Nabetrachtingen :

Vele van die kleine opmerkingen zullen menigeen verrassen. Het zijn puntjes waar velen niet op letten. Men is het zo gewoon en het moet dan ook zo maar gaan! Dat is goed genoeg.

Dit is zo waar dat zelfs in modeluitvoeringen (zoals het laatste tornooi te Brussel) op enkele van die kleine puntjes niet gelet werd. Het steeds vooruit spelen van de beginnoot o.m. was algemeen. Gewoonlijk begeleidde men ook te hard.

En nochtans een nauwkeurig nazicht van die ogenschijnlijk kleine zaken zou de kerkelijke diensten veel aan goede smaak en kunstzin doen winnen.

R. GHESQUIERE.

archivalia

Wij begrijpen best het grote ongeduld onze Archivalia-correspondenten om hun bijdragen in het eerstkomend nummer te zien verschijnen. Daar wij echter zoveel teksten ontvangen is het ons onmogelijk gebleken allen in hun oorspronkelijke vorm te laten zetten. Daarom hebben wij Dr. Vente gevraagd nog eens zijn bijdrage te willen inhouden ten gerieve van de stampvoetende medewerkers en wij laten het ingestuurde werk in verkorte vorm verschijnen. Wij durven verhoppen dat allen hiermede genoegen zullen nemen. Het geheel der archiefteksten ligt ter inzage op het bureau van « De Schalmei ». (N. v.d.R.)

GENT, Augustijnerkerk. — Er bestaat zeker een orgel in deze kerk op datum 16 Mei 1491. In een schepenaakte van 24 October verklaart Jan van Wambeke, procurator van het klooster, dat hij nog de som van vier ponden en tien schellingen groten schuldig is aan Margriet Rogiers, weduwe van Jan van der Moten, als afbetaling « vande coope eender orghele ». Het is daarom niet zeker dat Jan van der Moten een orgelbouwer is.

De Gentse kroniekschrijver Marcus van Vaerenwijck verhaalt in zijn bekend werk « Van die beroerlicke tijden in die Nederlanden voornamelick in Gendt » de verwoesting van verschillende orgels door de beeldstormers van het jaar 1566. Over het orgel in de Gentse Augustijnenkerk schrijft hij : « Hier was de hurghel, die stont over hende vanden bueck boven den predickstoel, al meest af, die dueren waren van lijnwade ofte douck uutghespannen ende gheschildert met personaigen ende peerden ende laghen daer neffens gheworpen in eenen hoek up tpavement. » (deel I, blz. 159. 1872).

In 1578, bij de tweede beeldstorm, ging het orgel reddeloos verloren.

De Gentse Augustijnen keerden onmiddellijk uit hun ballingschap terug na de verovering der stad door de hertog van Parma en richtten hun oude refter in als voorlopige kerk. Voor 1592 was daar weer een orgel, want de kloosterrekeningen van Januari 1592 vermelden dat de prior P. Jan Cools, de som van één pond gr. betaalde aan « Jan van Pilkem voir het orghel speelen tot St.-Jansmesse. »

In 1606 werd door de broederschap van het H. Bloed die van oudsher in de Augustijnenkerk bloeide een nieuw orgel aangekocht. In een

« Handbouck van het Broederschap van den Heilighen Sacramente, ter eere van het pretieuse Bloet Christi... onderhouden int cloostere van de Augustinen der stede van Ghendt » bewaard in het kloosterarchief, staat aangetekend, dat de gildebroeders in 1606 « tot behouwe van onser Capelle ende Confrerie ghecocht ende ghelaten hebben de nieuwe orghele met vijf caskens ofte registers ». Dezelfde broederschap betaalde in 1616 voor dezelfde kerk, « een schoon orghele met een claversinne tzamen in een stuck ghemaeckt, becostight hebbende twee hondert guldenen. » P. Norbertus TEEUWEN, O.E.S.A.

EEKLOO. — 1449 : « den IXen in Wedemaent waren ghezonden Meester Gheernaert de Splitere (Pastor), heer Pieter ter Penninck, Hendrik Bolle en Willem van Zegbrouc te Ghistele ome daer een orghele te beziene ende te hooren luden om exemple te Eecloo te bringhene, ome dat me in wille was ende noch es naer dien ghelycke eene te doen maeckene, » Oud Eecloo, in Gazette van Eecloo nr 832 (23 IX 1883).

In den aanvang der XVIe eeuw benoemde men eenen orgelist die sedert jaren ontbrak, zekere Pieter van den Broucke, van Iseghem, die door de stad bezoldigd werd. (Idem.)

Dr. Juff. DHANENS.

HAMME. — 1647 is de oudste datum der bewaard gebleven archiefstukken. In dit jaar worden grote reparaties aan de orgels vermeld. In 1682 wordt in onze kerk een nieuw orgel geplaatst door Meester François de Royer (volgens ik die orgelbouwer zelf meerdere malen in de archieven terugvond, wordt zijn naam steeds de Royer en niet de Loyer geschreven. Wil nog eens nazien? N.v.d.R.). In dit zelfde jaar worden 38 ponden aan den orgelbouwer gegeven « op minderinghe van het contract nopende het maecken van de nieuwe orgels. » In 1684 echter lees ik het volgende : « aen frachois de Royer orgelmaecker 800 pond voor het maecken en leveren van een nieuwe dobbel orguel 1681. ». Zou hier sprake zijn van een nieuw orgel naast het oude?

(Samengesteld uit Kerkarchief en stukken berustend in Rijksarchief, Gent.)

Dhr. A. J. VAN BOGAERT.

KRUISHOUTEM. — De rekeningen der kerkfabriek van het jaar 1652 vermelden voor het eerst het orgel. Er is sprake van een grote ver-

andering of een nieuw orgel. De vermelding « aen Robert Gordoy (elders Gordon) over reste van het maken en leveren van orghele » zou toch doen veronderstellen dat genoemde een nieuw orgel plaatste. Op 24 Juli 1700 werden « groen lijnwaet ende coorden met naeghels » aangekocht « om de gordijnen aen den orghele te hangen. » (ik denk eerder dat dit gordijnen waren die voor een deel van het orgelfront hingen ter vervanging van wat in vele kerken te zien was, nl. beschilderde deuren. N.v.d.R.). Bij deze gelegenheid werden herstellingen gedaan aan het orgel door Joannes Matheesens voor de som van 100 gulden. Voorlopig moeten wij archiefstukken van na 1700 buiten bespreking laten wegens plaatsgebrek en om het systematisch onderzoek niet te schaden. Het orgel van uw kerk is zeker zeer merkwaardig. Bij gelegenheid verschijnt in ons blad een speciale studie.

In het archief der St.-Andries-abdij vonden wij geen spoor meer van dit latere orgel. Wij zoeken verder. (N.v.d.R.)

Rik VAN RECHEM.

ST.-ANDRIES, Antwerpen. — Ook voor die rekeningen zullen wij een speciale studie laten verschijnen. Interessante dispositie en contract met handtekening van Baustetter.

L. JAGENEAU.

GENT, St.-Amandsberg. — « Op den 24 Mey 1699 syn wy hier onder vermeld gheaccordeert tot het maecken van een nieuw orghel met Mr. Loys de la haye orghelmaecker van sijnen stile, bestaende in substantie, te weten : Voor eerst bourdon van acht voet, ten 2e praestant van 4 voet van thein, ten 3en trompet van loot, **GHELYCK IN GROOTTE GHELYCK DAT VAN OVERMEIRE**, furniture van 3 cimbal van 2 pypen ook ghelyck Overmeire, nasart tierce coupe, fluyte, octave van 't prestant met peedael, rossignol tremblant royal, clauwier van 45 touchen de gheheel van wit ivoir en de swerte alve thoonen met blaesbalcken van dobbel leder met alle syn toebehoorten... alles voor de somme van ses hondert en vyftich guldens... In teecken der waerheyt hebben dit contract onderteekent, H. Van der Hulpen, pastor van Oostacker, Jan van Ryn- Pieter Thienpont, coster, **LOUIS de la HAYE** ».

(Uit de Geschiedenis van St.-Amandsberg, beschreven in « Onze Stem », IV, 2, 1936. Ons ingezonden door de Z. E. Heer Pastoor Lippens. De Zeer Eerwaarde Inzender vraagt zich terecht af of de la Haye's niet een en dezelfde orgelbouwersfamilie is als de van der Haghens'. Wij zullen ons best doen dit uit te vissen.

Z. E. H. H. LIPPENS,

Pastoor der St.-Michielskerk te Gent.

Jaarboek der Vlaamsche Provinciën van België

PER STRATEN
NAMEN EN
BEROEPEN
(trekking : 10.000)

DE UITGAVE 1947 ZAL VERSCHIJNEN !

Laatste uitstel voor de ontvangst der opneming en inschrijvingsorders: **einde Maart 1947**

**De publiciteit is de ziel van den handel.
Wilt U de waarde van een aankondiging weten ?
Beproof U te doen kennen zonder publiciteit !**

Prijs v. h. boek: 200 fr.
p. onderschrijv.: 150 fr.

Bestuur en Beheer: 21, ONDERWIJSSTRAAT, **BRUSSEL-ZUID**
Tel.: 21.46.83 (4 lijnen)

II. CHARLES MARIE PHILBERT

Charles Marie Philbert moet zulk een rusteloos karakter bezeten hebben. Voor hem had het orgel tenslotte alle geheimen prijs gegeven en hij vereerde de poëzie van de orgelklank met

In een brief aan den Nederlandsen orgelbouwer Petrus Adema, schrijft hij (1887) : « Wij zijn overigens voornemens, de groote meester en ik, de pen eens op te vatten om een werk over de hedendaagsche orgelbouw gezamenlijk te schrijven, tenminste hij heeft zich al een tijdlang geleden vergewaardigd mijne medewerking daarvoor te vragen. Maar er komt zooveel tusschen, dat, ofschoon wij al wat

Wm Edw Denner en Vrouw

Philbert

Antwoord aan eenige opmerkingen.
Goede moed! Wanneer het instrument
klaar is en wel zoo goed als nu
overk het hiertoe is, meer stellig.

materialen klaar hebben, de uitvoering niet tot stand komen. Wij moeten wachten dat wij beide zoowat op pensioen zijn. Voor mij zal het waarschijnlijk spoediger geschieden als voor hem (Philbert werd in Sept.'87 gepensioneerd. P.V.), want hij blijft steeds de werkspil van zijne gansche affaire en voor zooiets is geene limite d'âge. Jammer maar dat wij beide intusschen oud worden. Hij is nog 18 jaar ouder dan ik. »

Dit schreef de « Ami de la maison », zoals de dochter van Cavaillé-Coll hem in het boek over haar vader noemde.

In mijn rede op de Gentse Orgelfeesten heb ik duidelijk laten uitkomen, welke de rol is geweest, die Philbert als intermediair tussen Cavaillé-Coll en de Nederlandse orgelbouw heeft vervuld. In 1866 kwam hij, nadat hij enkele jaren in Den Helder op het Consulaat had gewerkt, als Kanselier van het Franse Consulaat in Amsterdam. In Den Helder had hij veel belangstelling getoond voor het orgel in de parochiekerk. Het was een oud instrumentje dat dringend voorziening behoefde. De parochie was klein en niet kapitaalkrchtig. Gedachtig aan het spreekwoord : zelf gedaan is het eerste verdiend, begon Philbert aanstonds een plan tot verbetering en toen dat met graagte was aangenomen, maakte hij eigenhandig windladen en tractuur, zoals hij dat bij Cavaillé-Coll geleerd had.

Toen hij in 1866 te Amsterdam kwam, ging zijn belangstelling uit naar de orgels der hoofdstad. Een gelukkig toeval bracht hem er mede in aanraking : het vijftiengjarige priesterfeest van een der populairste pastoors die Amsterdam ooit gekend heeft, den Franciscaner pater Jacobus Burgmeyer, door zijn tijdgenoten « Vajer Burgmeyer » genoemd. Het feestgeschenk bestond o.a. uit een som gelds ter restauratie van het in 1783 gebouwde orgel. De uitvoering hiervan werd opgedragen aan de Gebrs. Adema van Leeuwarden.

« Bij de bewerking bleek evenwel spoedig, dat herstelling van het oude orgel onmogelijk was. Het kerkbestuur besloot, door een uitstekend deskundige voorgelicht, het daarstellen van een geheel nieuw orgel van grooten omvang, waarbij de nieuwste vindingen zouden worden toegepast aan genoemde (orgelbouwers) op te dragen. » Zo luidt de circulaire van 1871, waartoe het orgelcomité financiële steun tracht te verkrijgen. De hieringenoemde « deskundige » was de Kanselier van het Franse Consulaat Philbert. Hij had in 1869 van de plannen van het kerkbestuur vernomen en als een man met hart voor de zaak waar het om ging, had hij onder het pseudoniem Eubulus enkele brieven en ten slotte een in het Latijn gesteld gedicht aan het kerk-

bestuur gezonden. In dit gedicht raadt hij aan om zich niet van de wijs te laten brengen door « aan ouderwetsche trantjes verslaafde menschen » en hij waarschuwt tegen « sommige, wel in de muziek bedrevene, maar èn aan kennis in de orgelmakerij, èn aan de leiding van wiskundige wetenschappen ontbreken (= gebrek hebben P.V.). » Hij wijst op de nieuwe vindingen die tot verrassende uitkomsten hebben geleid en bepleit het toepassen ervan in het orgel van Vajer Burgmeyers kerk « de Mozes » :

« Geef wel acht dat ze (= men) niet eenmaal met recht mogen zeggen : Och kijk daar, hoe deze wat ouderwetschen en afgeleefd met machte van duiten geschapen hebben... Zorg voor uw welzijn. »

Zo luidt het slot van de vertaling van het gedicht, dat hij op een Augustusavond in 1869 bij zijn vriend Adema in de bus stopte, omdat deze « nut voor u kan hebben, om u te helpen daaromtrent uw handel en wandel in te richten ».

In een volgende brief bericht hij Adema, dat hij een onderhoud heeft gehad met een der voornaamste leden van het orgelcomité, de bankier van Ogtrop. Deze was overtuigd van de noodzaak, een nieuw groot orgel te doen bouwen en dus vielen de argumenten van Eubulus-Philbert bij hem in goede aarde. Philbert maakte hiervan een dankbaar gebruik en lichtte door middel van weloverwogen aantekeningen de commissie in over de voordelen der nieuwe vindingen van Cavaillé-Coll. Als « punten van behandeling » voor het onderhoud met de commissie noteerde hij uitvoerig : de gebreken van de oude laden (welke men aanvankelijk dacht te kunnen gebruiken). De afmetingen waren onvoldoende voor een juiste windvoeding die hij van het allergrootste belang achtte en waarvan hij een wiskundige berekening overlegde die alle bezwaren wegnam. Op de tweede plaats besprak hij de « nieuwere verbeteringen » : Verschillende winddruk tussen de verschillende registers èn tussen de delen van een enkele stem om een gelijkmatige klank te verkrijgen. De toepassing van reguleurs voor het zelfde doel, alsmede dubbele windkasten om alteratie te voorkomen. In verband daarmee wenst hij combinatie- en koppelingstreden en oktaafkoppeling voor het pedaal. Ook de dispositie eist vernieuwing. Philbert wil niet een luk-rake uitbreiding met stemmen die een aangenaam klinkende naam dragen. Hij grondt zijn mening op weloverwogen argumenten en pleit voor de invoering van wat hij noemt : het familiënstelsel, waarvan hij een studie aan de commissie overlegt. Elke der « familiën » : Prestant, Fluit, Viool, sterke tongwerken en zachte tongwerken, dient zo volledig mogelijk vertegenwoordigd te zijn en doelmatig verdeeld over de manualen, die onderling

geschakeerd in toonkleur dienen te zijn en een stevige grond moeten bezitten. Over die grond en zijn samenstelling uit een voldoende aantal acht-voeten, waarvoor hij een nieuw register ontwierp met een eigen mensuur, de Portunaal, sprak ik op de Orgelfeesten reeds.

De hier genoemde punten maakten de grondslag der bespreking uit, en in nadere onderhandelingen pleitte Philbert voor de orgelbouwers. De commissie — secuur als alle commissies! — maakte bedenkingen over hun bekwaamheid om de nieuwe vindingen te kunnen toepassen. Doch Philbert, die vooraf een groot aantal orgelbouwers en hun werk had leren kennen, aarzelde niet, van de commissie, het vertrouwen in dezen vakman te vragen.

Voor de intonatie, dit zeer belangrijke en zo vaak verwaarloosde onderdeel van de orgelbouw, stelde hij als voorwaarde, « dat indien men den maker niet vrij daaromtrent liet, men benam hem niet alleen alle mogelijkheid om goed en zelfstandig te werken, maar tevens alle mogelijkheid ten opzichte van zijn werk ». Intoneren is dan ook niet zozeer een handwerk als wel een kunst!

Onder toezicht van Philbert werd met het bouwen aangevangen in 1869; hij heeft eveneens de leiding van de reparaties in 1877 en van de afbouw in 1886-87. Vooral uit de correspondentie van deze laatste periode leren wij den vriend van Cavaillé-Coll kennen.

Het zou vooral bij de bouw van het « Mozes »-orgel zeer gemakkelijk en voor de hand liggend zijn geweest, wanneer de adviseur Philbert, die toch nog altijd Consul de France was!, de onderdelen besteld had bij de Firma A. Cavaillé-Coll, avenue du Maine, Paris, waar men werkte volgens beproefde mensuren, aan welke totstandkoming ook Philbert had gearbeid, en ze door de firma Gebroeders Adema, Orgelbouwers te Amsterdam, in elkaar had laten zetten. Hij had dan directe waarborgen gehad voor een goede uitvoering van de nieuwe vindingen — de Barker hefboom in dit orgel bijv. was de eerste in ons land — de controle was eenvoudiger geweest, het werk sneller afgeleverd en naar alle waarschijnlijkheid ook goedkoper. Bovendien had Philbert een behoorlijk bedrag aan provisie kunnen toucheren voor zijn moeite als tussenpersoon, terwijl zijn generositeit zich had kunnen uitstrekken tot de sympathieker parochiekerk en haar nog sympathieker pastoor, Vajer Burgmeyer, door deze provisie geheel of gedeeltelijk als bijdrage in de kosten van het orgel aan het orgelfonds af te dragen. Welk een naam had hij zich dusdoende in de Nederlandse kruidenierswereld kunnen veroveren!

Niet alzo, Philbert! Hij, die de poëzie van het orgel zo kon genieten, wilde zijn tweede vader-

land op een even onbaatzuchtige wijze als Cavaillé-Coll, de kunst van het orgelbouwen leren en in praktijk brengen. De brieven aan Adema doen hem hier van zijn beste kant kennen. Alweer zoekt hij niet de weg van de minste weerstand. Het is zo gemakkelijk neergeschreven : « In de vrije uren die hem van zijn arbeid op het consulaat overbleven bestudeerde hij de geschiedenis en de theorie van de orgelbouw. » Dat Philbert zijn wijsheid en kennis niet alleen uit de literatuur der handboeken putte, bemerken wij aan het slot van een brief met een calculatie van de veren der mechaniek, gedateerd 16 Mei 1887, waar hij als met een zucht besluit :

« Verder antwoord ik u morgen. Het is bijna 4 uur in den morgen en de vogels beginnen te zingen. »

Doch reeds te half acht gaat hij in een volgende brief verder met de berekening van de balgjes. Denselfden dag schrijft hij, blijkbaar des avonds, als inleiding van zijn tweede brief van 17 Mei :

« Circa 4 uur te bed gegaan zijnde was ik reeds om half acht in de weer om verder uw brief van gisteren te beantwoorden. Gij ziet, dat ofschoon de grootste slapkop van de wereld zijnde, dan val ik terstond in slaap, ik geef toch niet toe aan die hoofdzonde. »

De brief volgde met een uitgebreide calculatie van de balgjes van de pneumatische hefboom en de verbinding der slepen met de registerknoppen.

Er is geen onderdeel van het orgel, hoe klein ook, dat niet door Philbert en Adema vooraf is berekend en talloos zijn de proeven die zij elk voor zich (Philbert woonde toen in Rotterdam) of samen hebben genomen. Zo is dit orgel wel het tegendeel geworden van wat ik in Gent een « meccano-doos-orgel » genoemd heb. Elk hunner proeven omschrijven zij breedvoerig en verduidelijken ze met tekeningen. Daartussendoor moedigt Philbert zijn vriend aan met bijv. een :

« antwoord aan een extra opmerking. Goede moed! Wanneer het instrument klaar is en wel zoo goed als uw werk tot hiertoe is, wees stellig (= wees er zeker van P.V.), de uitwerking er van zal uwe reputatie verheffen. Tot daartoe kan het publiek zich geen reekenschap van de zaak geven, want tot zoolang het orgel niet spreekt, is de zaak een gesloten boek voor nagenoeg allen. »

Zoals hij meeleefde met de bouw van het orgel, leefde hij als vriend mede met de Adema's en wenst ze voor het nieuw jaar 1887:

« Voreerst Gods uitbundigen zegening voor U, uwe vrouw en al de uwen in 't nieuwe jaar. »

Maar ook voor Cavaillé-Coll blijft zijn vriendschap en waardering onverzwakt. Hij deelt in

al de zorgen en teleurstellingen van den meester. Men weet, dat deze reeds jaren lang rondliep met het plan, de Sint Pieter te Rome een groot orgel te schenken. In 1872 had hij er een studie over gepubliceerd, doch door verschillende omstandigheden had dit plan geen voortgang kunnen vinden. Toch nam hij het telkens weer op. Ook nog in 1887. In een brief van 24 Mei van dat jaar schrijft Philbert aan Adema:

« Uwen brief verwachtte ik met groot ongeduld, want ik nam, gelijk u uit mijn arbeid hebt kunnen zien, oprecht en hartelijk deel aan uwe bekommelingen wegens de ontstane moeilijkheden die mij overigens als eene herinnering voorkwamen van het geen de Heer Cavallé-Coll mij nog een paar weken geleden schreef aangaande het plan van het orgel voor de St Pieterskerk in Rome waarover wij staan in correspondentie. « Ik huiver, schreef hij, wanneer ik denk aan de toch zoo verlangde uitvoering, want in spijt van al mijn ondervinding in het vak, weet ik al te veel, dat bij de ijverigst doordachte plannen, zich nog telkens in eene zoo zamengestelde uitvoering, onvoorziene moeilijkheden voordoen. » Ik moet u zeggen dat deze woorden in de mond van zulk een man mij tot aanmoediging strekken, want is de moeielijkheid groot, bij een oorspronkelijk plan, nog grooter is zij, wanneer het bijwerk geldt met hinder vooral van ruimte ; nog oneindig grooter wanneer men niet op de plaats is om de noodige onderzoek te doen en de noodige proeven niet anders dan met onevenredige elementen kunnen genomen worden. In dit gevoel zult gij ook stellig deelen. »

Nog voor het Mozesorgel geheel gereed was vertrok Philbert naar Frankrijk. Maar ook daar blijft zijn belangstelling uitgaan naar het Amsterdamse Adema-instrument. Eigenhandig intoneerde hij in Avranches, waar hij was gaan wonen, een aantal pijpen voor de Violoncel en verzendt ze dan naar Amsterdam, waar Adema ze een plaats in het orgel zou geven.

Met dit Mozel-orgel heeft Philbert bewezen, dat hij het orgelbouwersvak tot in de kleinste bijzonderheden verstond. Niet alleen achter zijn

schrijftafel, maar ook aan de schaaf- en de gietbank. Dat hij met de geschiedenis van de orgelbouw goed op de hoogte was, bewees hij met zijn in 1876 verschenen studie over het orgel in het Paleis van Volksvlijt te Amsterdam. Na het overwinnen van grote moeilijkheden had Cavallé-Coll daar een concertorgel kunnen bouwen. Het was alweer Philbert, die hierbij het comité had geadviseerd. Hij was overtuigd, dat de Nederlandse orgelbouw zeer solide was, maar sedert lange jaren een bedenkelijke stilstand vertoonde. Hij wilde met de plaatsing van dit instrument de Nederlandse orgelbouw stimuleren met een klinkend voorbeeld. Had Cavallé-Coll niet in Frankrijk en Engeland reeds tal van concertorgels gebouwd en had de orgelbouw in die landen daar niet reeds een groot profijt van getrokken? Cavallé-Coll toch verlangde geen patentrechten en iedereen mocht zijn verbeteringen overnemen. De aanvankelijke tegenstand werd eerst overwonnen, nadat Philbert aan Dr. J. P. Heye een beschrijving van het Cavallé-Coll-orgel in de concert zaal van Sheffield had gezonden.

In 1890 publiceerde Philbert, onder de beschreven titel van « Causerie », een studie over het nieuwe orgel in de St.-Ouen te Rouaan, eveneens een Cavallé-Coll-orgel.

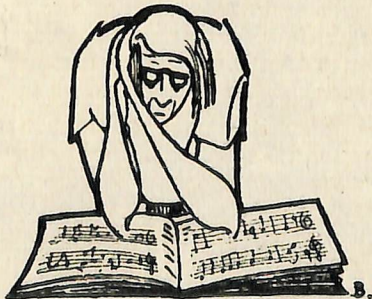
Het was zijn laatste werk, voor hij in 1894 te Avranches de ogen sloot. Met hem was een ideaal orgeladviseur heengegaan. De brieven aan zijn vriend Adema toonden ons den rusteloos experimenterenden werker, die wist dat het schoonheidsideaal slechts in hard en toegewijd laabeur kan benaderd worden.

Amsterdam.

Piet VISSER.

De stof voor dit artikel werd ons met grote bereidwilligheid beschikbaar gesteld door den Orgelbouwer Hubert Schreurs, kleinzoon en opvolger van den stichter der Firma Adema, die hiervoor de dank van « De Schalmey » stellig verdient. De aanhalingen uit Philbert's brieven heb ik letterlijk overgenomen, mede als een bewijs, hoezeer deze zich in Nederland had ingeleefd en de taal zo goed beheerste. Een voor een buitenlander zelden voorkomend verschijnsel!

P.V.

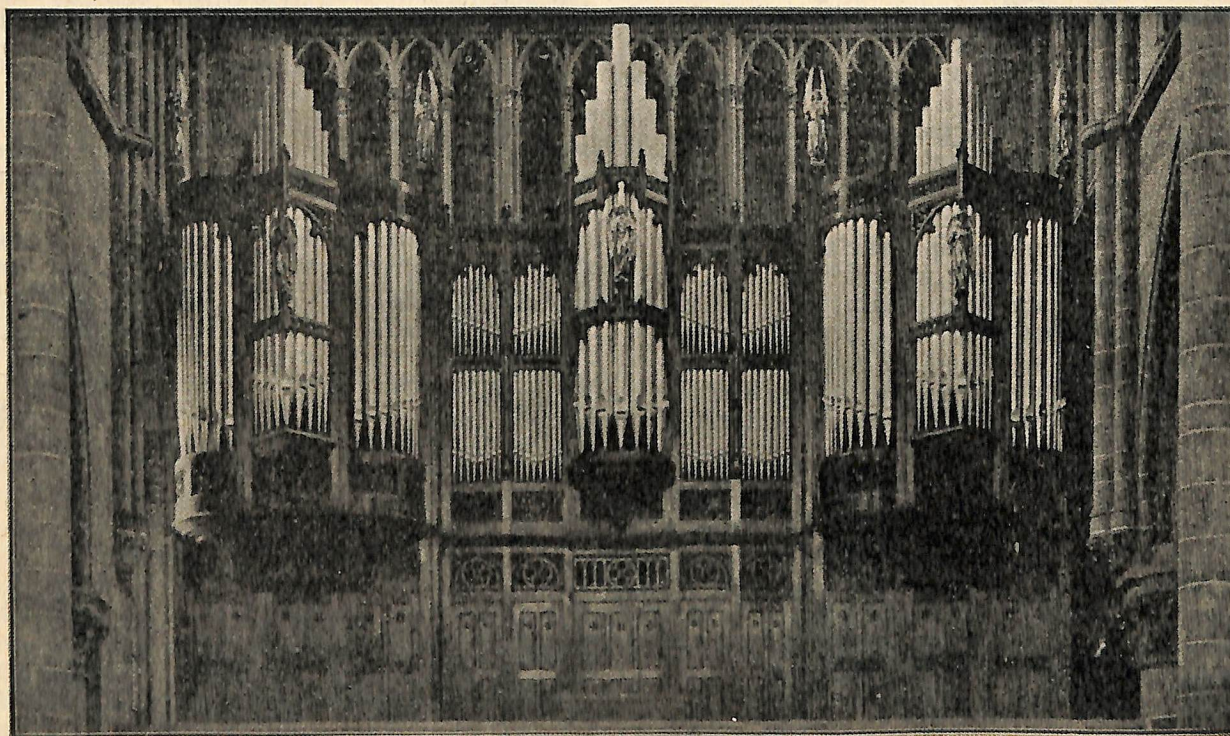

Het Orgel in de Kathedraal van Ieper

de firma jules anneessens & zoon

Er wordt geklaagd (en terecht) dat « De Schalmei » slechts schrijft over oude orgels in de Nederlanden en te weinig over deze der nog levende orgelbouwers. Er staan in de Nederlanden een geweldig getal orgels waarvan wij de beschrijving in ons blad niet kunnen aanvaarden zowel omwille van het aantal, als om hun onbelangrijkheid; doch, ten dienste van de orgelbouwers en ook van de verzamelaars-in-orgelbeschrijvingen zullen wij van nu af enkele artikels in deze zin publiceren. « De Schalmei » is niet verantwoordelijk voor gebeurlijke critiek en zal polemieken slechts per briefwisseling toelaten. De reeks wordt ingezet met een orgel van de Firma Jul. Anneessens & Zoon en zal ter gelegenheid met andere voortgezet worden. Deze Firma is, zoals in de vergadering der orgelbouwers op de Gentsche Orgelfeesten door een onderhen verklaard werd, de Moeder-Firma van bijna alle in Vlaanderen bestaande orgelbouwers. Daarom opent zij de reeks; de verdere volgorde zal hoegenaamd geen uiting zijn van welke voorkeur ook, en wordt gepubliceerd naar gelang de ontvangst op het bureau. (De Redactie.)

De geschiedenis der orgels in de Kathedraal van Ieper kan ik hier niet vooraf geven, daar ik onbevoegd ben in zake archiefonderzoek; wellicht zal een ander dit eens voor dit tijdschrift doen. Er staat echter nu in de St-Maartenskerk van Ieper een orgel dat wel de moeite lijkt een paar woorden over te zeggen. Ik zal niet beweren dat dit orgel van het Huis Anneessens op historisch gebied een phenomeen is. Het is eerder niet moderner en niet vooruitstrevender op klankgebied, dan die uit de romantische periode, op technisch gebied, dan de meeste van onze tijd. Ja, het is zelfs niet electrisch doch zuiver pneumatisch. Welk systeem, mechanisch, pneumatisch, electrisch nu vanuit verschillende standpunten het beste lijkt kan ik niet vooropstellen noch verdedigen; en, ik verwijt het « De Schalmei » (men duide het me daar niet ten kwade!) dat zij, als leiding gevend tijdschrift ons daarin niet objectief voorlicht (1). Doch, laat het nu neo-romantisch zijn, laten sommige discussiëren over de eigenschappen of tekorten van enkele spelen, als zouden zij niet beantwoorden aan hun authentieke kleur en karakter.

Orgelfront.

ter, toch is het orgel dat te Ieper staat, onbetwistbaar merkwaardig.

In Juni 1931 was het orgel af. Ik herinner me nog best de zeer grote belangstelling van de bevolking voor dit gebeuren en een zekere mystiek die de Kathedraal omhing toen Meester Anneessens met gesloten deuren (wat anders nooit gebeurde) de 3110 pijpen harmoniseerde tot een machtig geordend geheel. De jongens gingen aan de deuren luisteren en wisten een waar legendenboek te vertellen rond wat zij hoorden of meenden te horen.

Het orgel kwam klaar op 14 Juni 1941. Hier volgt de dispositie:

Groot orgel 61 n. Reciet Expressief		Positief 61 n. expressif
1. Montre 16'	15. Quintation 16'	29. Principal 8'
2. Montre 8'	16. Flûte 8'	30. Botrd. harm. 8'
3. Bourdon 16'	17. Cor de nuit 8'	31. Dulciana 8'
4. Bourdon 8'	18. Diapason 8'	32. Flûte 4'
5. Flûte harm. 8'	19. Salicional 8'	33. Quinte 2 2/3'
6. Violon 8'	20. Voix céleste 8'	34. Cromorne 8'
7. Prestant 4'	21. Flûte 4'	35. Cymbalum 3 r.
8. Flûte 4'	22. Quinte 2 2/3'	
9. Doublette 2'	23. Tierce 1 3/5	
10. Quinte 5 1/3'	24. Fournit. 3-4 r.	Pedaal 32 n.
11. Plein jeu 3-4-5 r.	25. Basson 16'	36. Contrebasse 16'
12. Cornet 5 r.	26. Trompette harm. 8'	37. Sousbasse 16'
13. Trompette 8'	27. Basson & Hautbois 8'	38. Flûte 8'
14. Clairon 4'	28. Voix hum. 8'	39. Basse 8'
		40. Viola 8'
		41. Flûte 4'
		42. Quinte 10 2/3'
		43. Bombarde 16'

Verbindingen

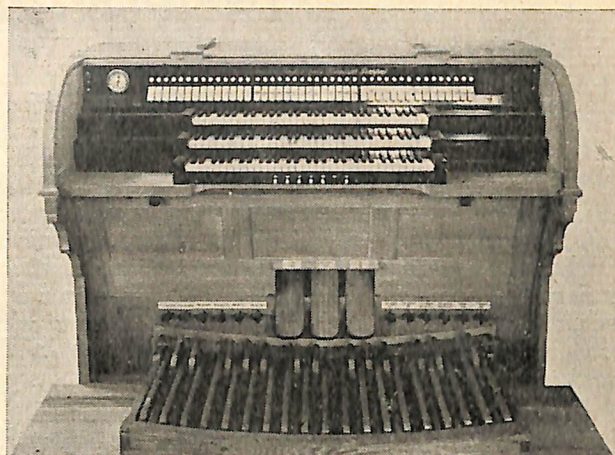
1. Groot orgel op pedaal.	11. 5 Drukknoppen voor appels de jeux.
2. Reciet op pedaal.	
3. Positief op pedaal.	12. Super-octaaf aiguë op de mixturen.
4. Reciet op groot orgel.	
5. Positief op gr. orgel.	13. Combinaisons libres op al de spelen.
6. Reciet op positief.	
7. Octaaf aiguë op gr. org.	14. Pedaal crescendo en de cresc. op al de spelen.
8. Octaaf grave op reciet.	
9. Oct. aiguë rec. op G.O.	15. Ped. expression - Recit.
10. Oct. grave rec. op G.O.	16. Tremolo.
	17. Ped. Expr. Positif.

Het werd ingespeeld door de oud-organist der Kathedraal, dhr. Louis Van Houtte, Laureaat van het Lemmensinstituut, met de volgende werken:

Toccata en Fuga in re kl.	J. S. Bach
Sonate Pontificale	Lemmens
Fuga in do kl.	Reubke
Intermezzo	Lemare
Fantasia op O. L. Vrouw van Thuyne-lied	L. Van Houtte

Het tweede deel werd verzorgd door Jos. Hanouille, toen titularis, Laureaat van het Lemmensinstituut, en 1e Prijs van orgel aan het Conservatorium te Brussel, met volgende werken:

Fantasia in sol kl.	Bach
Noël	Daquin
Melodie en Andante uit Grande Pièce symphonique	Franck

Klavier.

Carillon de Westminster
Invocation
Pastorale
Toccata

Vierne
Dallier
Jongen
Widor

De lezers van Ieper en omstreken zullen zich nog wel herinneren hoe dit concert haast onderbroken werd door een geweldig onweder dat over het gehele land woedde en het in de Kathedraal zo stikdonker maakte dat het licht moest worden aangestoken.

Meester Anneessens heeft hier wellicht zijn mooiste orgel staan en zij zijn niet zeldzaam die beweren dat dit het mooiste orgel in België is dat in het naoorlogse tijdperk door binnenlandse orgelbouwers uitgewerkt werd. Het komt echter daar niet op aan, het is de kwestie dat elke orgelbouwer zich inspant om tot een uitstekend resultaat te komen voor ieder spel afzonderlijk, voor de samenklank rekening houdend met de ruimte. Vooral dit laatste heeft

Meester Anneessens volkomen bereikt. Elke pijp heeft hij gewikt en gewogen en geproefd in de holle ruimte van de Kathedraal, en ze klinken er heerlijk. De Heer Baert, huidig organist, spreekt over zijn orgel met eerbied en liefde... en met goed recht!

PIETER.

(1) Komt ten gepaste tijd. Dank u. (R.)

Vrouwelijke Organisten

VLAANDEREN

Het is niet alleen in Canada, Frankrijk en andere landen, dat er vrouwelijke organisten zijn die « hun man kunnen staan », ook in ons land vinden wij die. Nochtans zou het niet verwonderlijk zijn indien dit zo niet ware; er zijn immers in ons land mannelijke organisten te over en het is in de Katholieke kerken eerder zeldzaam wanneer wij er een vrouw op het oksaal aantreffen (behalve in de kloosterkerken). Toch zijn er de laatste tijd meer en meer meisjes die zich con amore op de orgelkunst toelagen. Bij ons: de Juffrouwen Stevens, Van Renterghem, Lyra, Smekens en Juffrouw **Godelieve SUYS**. Laatst genoemde is hare medezusters met een grote vaart voorbijgestreefd. Waar andere bij het beëindigen van hun muzicale studie de orgelkunst geleidelijk vaarwel zeggen voor meer familiale werkzaamheden, daar heeft Godelieve Suys met taaie verbetenheid en in dikwijls zeer lastige omstandigheden (moeilijke verplaatsingsmogelijkheden, enz.), haar studiën naar een prachtig slot gevoerd. Het eerste muzicaal onderricht ontving zij van haar vader, organist en kapelmeester te Ronse. Later studeerde zij notenleer, piano en viool in de Muziekacademie van die zelfde stad. In 1923 komt zij haar hogere studiën voortzetten in het Conservatorium te Gent en behaalt op korte tijd een reeks eerste prijzen die zelden voorkomt. Eerste Prijs van notenleer, harmonie, met grote onderscheiding van piano, verder met eenparigheid van stemmen voor Kamermuziek; contrapunt en fuga; met onderscheiding van orgel; hoger Diploma met grote onderscheiding van orgel en de Doutrelon-De Try-prijs.

Godelieve Suys met haar orgelklas 1941.

De hoogste instanties hebben haar vanzelfsprekend opgemerkt en zenden haar in 1939 naar Rome om de stichting van de « *Academica Belgica* » te assisteren. Van '37 tot '45 was zij lerares van orgel als inleiding tot de klas van Prof. Peeters in het Kon. Conservatorium te Gent, en vanaf 1932 lerares van piano aan de Muziekacademie te Ronse.

Godelieve Suys heeft al heel wat gepresteerd, en zelfs veel meer dan het gewoon publiek zou vermoeden, doch zij doet het steeds met een zelden geziene belangloosheid en een bewonderenswaardige eenvoud. Haar zuiver, virtuoos spel, haar nooit verzwakte studiegeest staan borg voor een veilige en verhevene toekomst.

(vervolgt).

CORRECTIE : Advertentie Cavaillé-Coll Mutin.

Briefwisseling : niet Suezkade 11b doch wel n° 116.

MIXTUREN (Vervolg van blz. 120)

♦ **Breda**: P.v.D. Over korte tijd ontvangt U het gevraagde. Ben bezig een lijst aan te leggen.

♦ **Godelieve Suys** speelt op 9 November van 17,30 u. tot 18,00 u. werken van grote Meesters langs de Vlaamse Zender.

♦ **Jos. Loncke** herbouwt het orgel in de St-Pieterskerk te Ukkel (28 spelen). Enkele der veranderingen: er staat geen mixtuur op het orgel, nu wordt er een geplaatst in plaats van de Bombarde op het Groot Orgel die verhuist naar het Pedaal. Het overige voor later.

mixturen

♦ **Dr. De Becker:** van zijne hand verscheen bij Lannoo, Tielt, een werkje: « Wezen en Gestalte van de Muziek ».

♦ **Albert De Klerk:** speelde in de Grote St-Bavo-Kerk te Haarlem een zeer interessant orgelrecital: De Fuga door de eeuwen heen. Fuga a kl., A. van den Kerckhoven; G dur, Joh. S. Bach; F dur, Wilh. Fr. Bach; g moll, Mozart; e moll opus 152, Schubert; op het thema B.A.C.H., Schumann; b kl., Jos Amelsvoort; Fugue, Jacques Ibert; Fugue sur le nom d'Alain op. 7, Maurice Duruflé.

♦ **De Maasbode** schrijft over een organist: « Hij is tegelijk een schilder en architect, een rekenkundige en een chirurgijn, een alchemist en een tovenaars. » Als dit geen cumulard is!

♦ **Bert Van Haute** en zijn Vrouwtje: zeer van harte geluk gewenst!

♦ **Dhr Alfons Hamoir**, organist in de St-Quintinuskerk te Hasselt, ontving uit de handen van Mgr. Kerkhofs het Pauselijk ereteken « Pro Ecclesia et Pontifice ». — Hartelijk proficiat en nog vele gelukkige jaren!

♦ **Staf Nees** speelde het nieuw orgel van Westmeerbeek in, met de volgende werken: Toccata en fuga in re kl., Bach; Aria van Lœillet; Andante van Fiocco; Gothisch menuet uit de Suite van Boëlmann; Koraal III van Franck; Finaal der IIe Symphonie van Widor.

Frans Verlinden, titularis, speelde gedurende het Plechtig Lof: Optocht van Benoît; Giga van Lœillet; Gebed tot O. L. Vrouw van Boëlmann.

Het orgel van 20 registers werd gebouwd door Gerard D'Hondt-Herselt. Inlichtingen over Dispositie en andere bijzonderheden kunnen op het Bureau van ons tijdschrift ingezien en worden op aanvraag gestuurd.

♦ **Gerard D'Hondt** bouwde de volgende nieuwe orgels in de tijdspanne tussen 1940-47: Antwerpen: St. Walburgiskerk, 33 spelen; Heist-op-den-Berg: St. Alfons, 16 spelen; Saint-Géry: St. Gaugericus, 9 spelen; Itegem, 17 sp.; Wiekevorst, 18 sp.; Villers-la-Ville: Ste-Marie, 8 sp.; Antwerpen: Begijnestraat, 13 sp. Onze verzamelaars kunnen van elk dezer orgels de dispositie verkrijgen op Redactie-adres.

♦ **Friesland: Onherstelbaar historisch verlies!** Op 3 Juni werd door brand verwoest de prachtige laat-gothische kerk te Minnitsga (1505). Mede ging verloren het schone Hinsch-orgel gebouwd in 1778, uitmuntend door zijn klank.

♦ **Viktor Schlatter**, Domorganist te Zürich (Zwl.) gaf op 29 Juli een concert op het beroemde Müller-orgel in de grote Kerk te Leeuwarden met werken van Muffat, J. G. Walther, J. S. Bach en de Zwitsers Paul Müller, Alex Mottu en Schlatter zelf.

Deze uitwisseling verdient navolging!

Corr. Friesland.

♦ **Ieper:** Het orgel bij de Paters Discalsen door de Firma Verschuieren gebouwd, is, behalve één register (hobo), klaar. Het is gebouwd met prima materiaal, doch er wordt beweerd (iets waarvoor de orgelbouwer niet verantwoordelijk is) dat de samenstelling niet aangepast is aan de ruimte van het gebouw en dat het niet genoegzaam beantwoordt aan het doel waartoe het geschikt is (koororgel). Datum van inwijding is nog niet bekend.

♦ **Halfweg:** Hierbij een photo van het nieuwe orgel gebouwd door de Firma Vermeulen te Alkmaar, en op 18 Mei l.l. bespeeld door J. L. Schouten. Zie vorig nummer, Mixturen. Mooi ombouw ontwerp van architect S. J. Meedges te Halfweg.

♦ Op 27 Juni werden de Muzikale Wijdingsuren in de Gr. Kerk te Hallum hervat. S. P. Hofman speelde werken van Van den Gheyn, Teleman, J. N. David en Cor Kee.

Op 27 Juli speelde Alph. Gaalman als gastorganist werken van Bach, Mozart, Vienne, Andriessen en Fl. Peeters op het zelfde orgel. Hij gaf diezelfde dag nog een concert in de Herv. Kerk te Ferwerd met werken van Cornet, Vivaldi, Mozart, Franck, Vienne en een improvisatie.

In dezelfde maand werd op een bijeenkomst van de N.O.V. der Prov. Friesland een orgelconcert gegeven door dhr. Willem Zonderland van Leeuwarden; hierbij werden onze zuiderburen niet vergeten. Het programma vermeldde o.m. werken van Callaerts, Moulaert, Lode van Dessel en Jos. Jongen. Het concert ging door op het fraaie Hinsch-orgel te Harlingen (1676), een kostelijk instrument in prima conditie. Stemverdeling: Op I, 14 st.; 11, 10 stemmen; Ped.: 10 stemmen. Acht tongwerken waarvan vier op pedaal. (Vergelijk met dispositie van Deens orgel in artikel van Juff. Gyller).

♦ **In Memoriam:** De deelnemers aan de Gentse Orgelfeesten 46, en andere abonneuten, zullen zeer ontroerd zijn bij het vernemen van de droeve tijding dat de Weled. Heer Frans Coppejans, deken der Souvereine St-Jorisgilde en grote morele steun van «De Schalmey», uit ons midden is heengegaan.

Korte tijd nadien is hem naar de Heer gevolgd zijn Broeder en zeer geliefde onder de Schalmeyvrienden, de Heer Henri Coppejans, glasraamschilder en Bestuurslid der zelfde Gilde. Zij waren twee heerlijke en eerlijke vrienden die wij steeds zeer zullen missen. De Schalmeyers bidden voor hen!

Zij blijven voor ons een trouw voorbeeld van onbaatzuchtig idealisme, van eerlijk artistschap en koppig optimisme! De Heer neme hen in Zijn Vrede.

♦ Een goede dertigtal organisten uit de streek van Roeselare brachten ons een bezoek. Enkele leden van «De Schalmey» toonden hen de mooie orgels en de merkwaardigheden van de stad. Tot wederziens!

Paul Eraly.

♦ **Paul Eraly** speelde 10 Oogst op het Radio-orgel, Vlaamse Uitzendingen (11 u.) het volgende programma: Herfstpracht, Sowerby; Uit de Suites voor orgel, Seth Bingham; Paasrhythme en Toccata; Prelude tot de koraal The night descendeth, Ernest Zechiel; Fantasie door Aug. Maeckelbergh.

♦ **Oirschot:** In de kapel van het Scholastikaat der P.P. Monfortanen werd op 3 Oogst te 5 u. een nieuw orgel gewijd. Het orgel van 22 spelen werd gebouwd door de Firma Gebr. Vermeulen te Weert-Alkmaar. Dhr. F. Paymans, organist der H. Hartkerk te Tilburg, bespeelde het nieuw orgel. Werken: Toccata en Fuga in d moll (dorische), J. S. Bach; Von Himmel hoch, Pachelbel; Gavotte van Raick; Aria van Lœillet en Giga van de-

zelfde componist; Cantabile van C. Franck; Prélude-Fugue et Variation, Franck; Toccata-Fuga en Hymne op Ave Maris Stella, Fl. Peeters (wordt ook in moderne spelling geschakeld? N.v.d.R.); Allegro Vivace, Ch. M. Widor; Improvisatie op een gegeven thema door de Concertant zelf.

♦ **Alkmaar:** Nieuw orgel in de Kapel van de Eerw. Zusters van O. L. Vrouw. Inhuldiging en Wijding op 20 Juli te 4 u. Orgelbespeling door Albert De Klerk: Pastorale, J. S. Bach (4 delen); Aria van Lœillet; Gavotte, Raick; Andante K.V. 616, W. A. Mozart; Sept Pièces, César Franck.

Het orgel is gebouwd door de Firma Jos. Vermeulen te Alkmaar, naar electro-pneumatisch systeem met klavier en vrij pedaal.

♦ **Lode Huybrechts** gaf op 4 Oogst een orgelrecital gewijd aan eigen werken. Radio Antwerpen zorgde voor de uitzending.

Dezelfde orgelvirtuoos gaf in de Parochiekerk van Boechout een orgelconcert met volgende werken: Praeludium en Fuga in la kl., Bach; Koraal «Wachet auf rust uns die Stimme», Bach; Nun freut euch lieben Christen g'mein, Bach; Koraal nr. 3, C. Franck; Concertstudie, J. Bonnet; Scherzo uit de 2de Symphonie van Vienne; Finaal uit de 2de van Widor.

♦ **Jos. Watelet**, groot kenner der Oud-Nederlandse Meesters, verleent zijn medewerking aan het concert gegeven in de Bibliotheek van dhr. Stelfeld en uitgezonden door Radio Brussel. Hij voert uit: Voluntary VIII in d kl. van John Stanley (1713-1786).

♦ **Marcel Druart** geeft op Zaterdag 6 September een orgelconcert voor Zender Brussel, gewijd aan J. S. Bach. Koraalpraeludia: Kyrie, Christe, Kyrie; Sonate nr. 4 in G gr.

♦ **Gab. Verschraegen** speelt op 7 October te 19,30 u. in de St-Niklaaskerk te Gent het volgend programma: Trumpet voluntary, Purcell; Adagio, Fiocco; Aria, van Lœillet; Fantasia en Fuga in sol kl., J. S. Bach; Piece Héroïque, C. Franck; Koraal: Van liefde komt groot lyden, Flor. Peeters; Scherzo, Verschraegen; 1e deel uit Vde Symphonie, Widor.

En speelt op 22 September voor B.N.R.O.: 1ste deel Sonate van Tinel; Musette, O. Van Durme; Allegro en Scherzo uit Sonate in mi kl., Verschraegen; Variaties op origineel thema, Flor. Peeters.

♦ **Holland:** Lees de tekst bij deze ondertitel in Mixturen van vorig nummer... U wist het reeds dat hier sprake is van een draaiorgel?

♦ **Rolduc**, op orgel van het kl. Seminarie, bisdom Roermond, speelde **Nico Zeyen**, organist te Rolduc, een concert voor de Limburgse Universiteitsstudenten, met volgend programma: Praeludium en Fuga in G. gr. van Nik. Bruhns; Concerto in a kl. (drie delen) van J. S. Bach; Introductie en Allegro uit de 1e Symphonie van Alex. Guilmant; Variaties en Finale over «Rorate Caeli» van Nico Zeyen Jr.; Intermezzo en Fantasia uit de Symphonia per organo van Hendrik Andriessen. (Uitgevoerd op Klais-orgel, 43 registers).

♦ **De Firma Jules Anneessens-Tanghe** van Meenen werkt aan de ombouw van het orgel te Edelare en doet grote herstellingswerken aan dit der St-Jozefskerk te Gent. Dezelfde Firma bouwde een nieuw orgel in de St-Coletakerk der zelfde stad. Peeters gaf daarop een concert op 4 September met werken der grote Meesters.

♦ **Tongerloo:** Op Zondag 7 September gaf Prof. Adriaan Engels, organist der St-Jacobuskerk te Den Haag en Professor aan het Kon. Conservatorium der zelfde stad, een orgelconcert gewijd aan de werken van Sweelinck, Bach en Franck.

(Zie vervolg blz. 118).

Alle geestelijke muziek en muziek speciaal geschikt voor onderwijs-
gestichten van eigen en vreemde, van oude en moderne meesters
IS IN EEN DEPOT GECENTRALISEERD.

Bespaart U alle nutteloos rondschrijven!

Laat U door ons voorlichten!

EEN ADRES VOOR GANS HET LAND :

CENTRALE MUZIEKHANDEL

BIJENLAAN, 1 — BRUSSEL

Fa. Bern. Pels & Zoon - Lier

K E R K O R G E L S

ELECTRISCH — PNEUMATISCH

Speciaal Electriscbe Sleepladen, het meest volmaakte systeem.

STEMMEN — OMBOUWEN — REPAREREN

VOOR ARTISTIEK EN DEGELIJK WERK

Fa. L. VERSCHUEREN C. V.

ORGELBOUWERS

Ateliers te

TONGEREN L.

opger. 1937

HEYTHUYSEN Ned. L.

opger. 1891

TE HUUR

Ook voor U...

zijn **BETERE INFORMATIE**
en **SPOEDIGE BERICHTGEVING** van belang.

GE VINDT ZE IN-

“De Nieuwe Gids,,

Dagblad voor staatkundige, culturele, sociale en
economische belangen.

“DE SPECTATOR,,

Weekeindblad van « De Nieuwe Gids »
met Kunst- en Cultureel bijblad « Kern ».

’TVRIJE VOLKSBLAD

Katholiek dagblad met de best verzorgde
sportrubriek.

“ O V E R A L ,,

Geïllustreerd weekblad voor alle leestafels.

“ K A P O E N T J E ,,

Het gedroomde weekblad voor de jeugd.

REDACTIE EN ADMINISTRATIE :

ZANDSTRAAT 13 - 17, BRUSSEL